

บทที่ 4

การบัญชี

การบัญชีมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากการบัญชีเป็นหลักฐาน เป็นการบันทึกเกี่ยวกับการดำเนินการของธุรกิจที่แสดงถึงประวัติทางการเงินตลอดจนทรัพย์สิน หนี้สิน ของกิจการตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการจนถึงการดำเนินการปัจจุบัน ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจขนาดใหญ่ก็ควรต้องมีการจัดทำบัญชีเพื่อช่วยให้กิจการนั้นๆ สามารถบริหารการเงินได้อย่างเป็นระบบ ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลควรให้ความสำคัญและรับรู้ถึงคุณค่าของการบันทึกบัญชี

1. ความหมายของการบัญชี

การบัญชี หมายถึง กระบวนการในการบันทึกและรายงานข้อมูลทางการเงินของกิจการซึ่งรวมถึง การบันทึก การจัดประเภท การวิเคราะห์ การแปลความและการรายงานข้อมูลทางการเงิน

2. ประโยชน์ของการจัดทำบัญชี

ในการจัดทำข้อมูลทางการเงินบัญชีมีประโยชน์ต่อธุรกิจหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น

2.1 ผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการ

ย่อมต้องการทราบถึงฐานะทางการเงินของกิจการที่ตนเองดำเนินการอยู่ ซึ่งก็จะสามารถทราบได้จากบัญชีเพราะบัญชีจะลงรายการรับ-จ่าย ทรัพย์สิน หนี้สิน ยอดขาย กำไรหรือขาดทุน ทุนเพิ่มขึ้นหรือลดลง เพราะในรอบระยะเวลาบัญชีหนึ่งๆ ธุรกิจก็จะมีการปิดบัญชีเพื่อหายอดกำไรและขาดทุนเพื่อที่ว่าเจ้าของกิจการจะได้วางแผนนโยบายสำหรับอนาคตของกิจการในอนาคตได้ เช่น จะขยายกิจการ หาแหล่งเงินทุน การจัดซื้อสินค้าต่างๆ หรือการตัดสินใจล้มเลิกกิจการ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนต้องใช้ข้อมูลในการบัญชีมาช่วยในการตัดสินใจทั้งสิ้น

2.2 ผู้บริหาร

รายงานทางการเงินซึ่งจะทราบได้จากบัญชีจะช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจได้ว่าจะปรับปรุงหรือขยายกิจการอย่างไร จะวางแผนในการประกอบกิจการอย่างไรจึงจะก้าวหน้าและมีกำไรสูงสุด

2.3 เจ้าหนี้

ธุรกิจส่วนใหญ่ต้องการเงินทุนจากธนาคาร ฝ่ายสินเชื่อของธนาคารจะเสนอความเห็นว่าจะให้กู้ยืมหรือไม่โดยจะวิเคราะห์จากงบการเงินของกิจการ ปกติจะดูจากรายงานทางบัญชีที่จัดทำขึ้น พิจารณางบกำไรขาดทุนและงบดุลของกิจการนั้นๆ กิจการที่ไม่สามารถให้ข้อมูลทางการเงินบัญชีได้เป็นที่น่าพอใจก็จะทำให้กิจการนั้นสูญเสียเครดิตจากเจ้าหนี้ได้

2.4 รัฐบาล

หน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอากร ไม่ว่าจะเป็นภาษีเงินได้บุคคล-ธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่มหรือภาษีศุลกากร จะใช้ข้อมูลทางการบัญชีในการประเมินเรียกเก็บภาษีอากร จึงได้มีกฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจจัดทำบัญชีขึ้น

2.5 บุคคลทั่วไป

ข้อมูลทางการบัญชี เช่น งบดุล งบกำไรขาดทุน จะเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจของบุคคลต่างๆ ไปว่าควรลงทุนในกิจการต่างๆ หรือไม่ โดยเฉพาะเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจในการซื้อหุ้นของบริษัทต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ลงทุนจะได้ผลตอบแทนเป็นที่น่าพอใจ

3. ระบบบัญชี (Accounting System)

หมายถึง ระบบการจำแนกประเภทของข้อมูลจากบัญชี สมุดบัญชี เอกสาร แบบฟอร์มต่างๆ วิธีการดำเนินงาน ตลอดจนการควบคุมทางการบัญชีและการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ เข้ามาใช้ในการจัดทำรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกิจการให้สามารถนำเสนอข้อมูลทางบัญชีให้สำเร็จสมบูรณ์และการประเมินผลในการดำเนินงานอย่างถูกต้อง เป็นระบบที่ดี นอกจากนี้ยังช่วยให้มีการจัดทำรายงานเพื่อเสนอผู้บริหาร ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบุคคลภายนอกอีกด้วย

3.1 ส่วนประกอบของระบบบัญชี

ระบบบัญชีจะประกอบไปด้วยส่วนสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1.1 เอกสารและบันทึกทางการบัญชี ซึ่งจะประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) แบบฟอร์มต่างๆ เช่น ใบกำกับสินค้า (Invoice) ใบสำคัญส่งจ่าย (Vouchers) ใบเสร็จรับเงิน (Receipt) แบบฟอร์มเหล่านี้ใช้ในงานประจำวันของกิจการและเป็นหลักฐานในการลงบัญชี
- 2) สมุดรายการเบื้องต้น เช่น สมุดลงรายการเบื้องต้น ได้แก่ สมุดเงินสดรับ สมุดเงินสดจ่าย สมุดซื้อ เป็นต้น
- 3) บัญชีแยกประเภท ซึ่งใช้ลงรายการที่ผ่านมาจากสมุดรายการเบื้องต้น
- 4) รายงานหรืองบต่างๆ ที่เสนอต่อฝ่ายจัดการ ผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้และส่วนราชการ เช่น งบดุล งบกำไรขาดทุน เป็นต้น

3.1.2 วิธีการต่างๆ ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้แบบฟอร์ม การลงรายการในสมุดรายวัน บัญชีแยกประเภทและการทำรายงานต่างๆ เป็นต้น

3.1.3 เครื่องจักรและเครื่องทุ่นแรงต่างๆ เพื่อช่วยประหยัดเวลาและลดข้อผิดพลาด ได้แก่ เครื่องถ่ายเอกสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ดีด เป็นต้น

3.2 ประเภทของงานวางระบบบัญชี

อาจจะแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

3.2.1 การวางระบบบัญชีของกิจการใหม่ทั้งหมด ตามปกติมักจะเกิดขึ้นกับกิจการที่เพิ่งจะเริ่มดำเนินงานหรือกิจการที่เปิดบริษัทในเครือขึ้นมา รายงานการวางระบบบัญชีจะต้องกล่าวถึงส่วนประกอบต่างๆ อย่างละเอียดและมีคู่มือแสดงวิธีการปฏิบัติของระบบบัญชีและวิธีการทางบัญชีทั้งหมด

3.2.2 การขยายระบบบัญชีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเพื่อให้ครอบคลุมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่

3.2.3 การปรับปรุงระบบบัญชีและวิธีการบัญชีที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นการปรับปรุงงานเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบบัญชีที่เห็นว่ายังมีข้อบกพร่อง ไม่รัดกุม เช่น การเปลี่ยนแปลงแบบฟอร์มที่ใช้ในการจัดซื้อ เป็นต้น ส่วนใหญ่มักจะทำเป็นครั้งคราวเมื่อเห็นว่าจำเป็นหรือเมื่อเห็นว่ามีข้อบกพร่องในรอบบัญชีที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

3.3 ผู้วางระบบบัญชี

สำหรับผู้ที่ทำงานด้านการวางระบบบัญชีนี้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ระบบงานประจำสำนักงาน การจัดสายงานแผนกบัญชีในกิจการขนาดใหญ่และกิจการขนาดเล็ก หลักการและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการตรวจสอบเพื่อที่จะทำให้รายการที่บันทึกไว้นั้นพร้อมที่จะตรวจสอบได้ทันทีและมีวิธีการตรวจสอบอย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันทรัพย์สินของกิจการรวมไปถึงการทุจริต และข้อผิดพลาดต่างๆ ด้วย ซึ่งอาจจะสามารถกระทำได้โดยบุคคลดังต่อไปนี้

3.3.1 สำนักงานบัญชีหรือผู้สอบบัญชีอิสระ

3.3.2 หน่วยงานภายในกิจการนั้นๆ เช่น แผนกบัญชี แผนกตรวจสอบภายใน ซึ่งมีหน้าที่ในเรื่องนี้โดยเฉพาะ

3.3.3 บริษัทผู้ขายเครื่องจักรและเครื่องทุ่นแรงทางการบัญชี

3.4 ขั้นตอนการวางระบบบัญชี

ซึ่งจะประกอบไปด้วย

3.4.1 วางแผนการสำรวจและวิเคราะห์ ในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ผังองค์กรและนโยบายของบริษัท โดยจะต้องทราบถึงการบริหารงานภายในองค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นระดับพนักงาน หัวหน้า ผู้จัดการ ผู้อำนวยการหรือคณะกรรมการ ผู้บริหารกิจการ อีกทั้งยังควรต้องทราบถึงนโยบายการบริหารงาน อำนาจการอนุมัติด้วย
- 2) รายละเอียดของสินค้าและบริการ เป็นการสำรวจข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตัวสินค้า ผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิตสินค้าสำเร็จรูปหรือการให้บริการแก่ลูกค้า การตั้งราคา การกำหนดต้นทุน การคำนวณหาสินค้าคงเหลือของกิจการ
- 3) แยกประเภทของบัญชี รายงานงบการเงิน โดยกำหนดรูปแบบงานบัญชีตามประเภทของการดำเนินงาน แนวทางการจัดทำรายงานต่างๆ เพื่อเสนอต่อผู้บริหาร การจัดทำงบการเงินไม่ว่าจะเป็นงบดุล งบกำไรขาดทุนหรืองบกำไรสะสม
- 4) ผังแสดงการเดินทางของข้อมูลเอกสาร เป็นการพิจารณาดูการเดินทางของเอกสารต่างๆ ว่า มีการเดินทางไปยังแหล่งที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน ตั้งแต่เริ่มออกเอกสารจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นใบส่งของ ใบกำกับภาษี ใบเสร็จรับเงินหรือการออกเอกสารด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์
- 5) รายละเอียดของการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็น การจ่ายค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินงาน การใช้ทรัพย์สิน การจัดซื้อหรือการคิดค่าเสื่อมราคา รวมถึงประเภทของรายได้ของกิจการว่ามีอะไรบ้าง
- 6) ข้อมูลทางการตลาด การขาย การประชาสัมพันธ์ การวางแผนการตลาด การกำหนด ขั้นตอนในการจำหน่าย การจ่ายค่านายหน้าหรือค่าใช้จ่ายของพนักงานขาย แนวทางการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
- 7) รายละเอียดของการกู้ยืมเงิน สัญญาการกู้ยืมเงิน การตกลงเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย วันครบกำหนดการชำระดอกเบี้ยหรือคืนเงินต้น วงเงินกู้ยืมหรือเงินเบิกเกินบัญชี

3.4.2 การออกแบบและกำหนดระบบของบัญชี ในเรื่องดังกล่าวต่อไปนี้

- 1) ผังบัญชีและรหัสบัญชี เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้จัดทำบัญชีสะดวกและง่ายต่อการพิจารณา รายการค้าให้ถูกต้องและรัดกุมยิ่งขึ้น หากสามารถทำอธิบายชื่อบัญชีในแต่ละบัญชีได้ก็จะทำให้ผู้จัดทำบัญชี ดำเนินการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น
- 2) สมุดบัญชีต่างๆ ที่ใช้ในการบันทึกบัญชี การกำหนดรูปแบบของสมุดบัญชีต่างๆ จะต้อง สอดคล้องกับกฎหมายบัญชี ส่วนรูปแบบหน้าตาของสมุดบัญชีในทางปฏิบัติมักจะนิยมใช้สมุดบัญชีรายวัน เฉพาะ ในส่วนของสมุดบัญชีเงินสดจะช่วยอำนวยความสะดวกในการทำบัญชีให้ง่ายขึ้นและไม่ผิดพลาด
- 3) เอกสารประกอบการบันทึกบัญชี ในการออกแบบใบสำคัญจ่าย - รับเงิน เพื่อช่วยในการบันทึก บัญชีให้ถูกต้อง ผู้ออกแบบต้องทำให้สอดคล้องกับนโยบายของกิจการและคำนึงถึงการตรวจสอบและ ควบคุมภายในได้เป็นอย่างดี

4) การจัดทำรายงาน ในการออกแบบรายงานเพื่อนำเสนอต่อผู้บริหารหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง จะต้องทำให้อสอดคล้องกับนโยบายของกิจการและคำนึงถึงการตรวจสอบและควบคุมภายในได้เป็นอย่างดี

5) การรองรับระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม ในกรณีที่กิจการต้องเข้าสู่ระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะหรืออยู่นอกระบบภาษีมูลค่าเพิ่มจะต้องพิจารณาถึงเอกสารใบกำกับภาษี รายงานภาษีซื้อ ภาษีขาย รายงานสินค้าและวัตถุดิบ

3.4.3 การวางแผนและการนำออกมาใช้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ทดลองการใช้เอกสาร เส้นทางของการเดินเอกสาร เมื่อได้ออกแบบและกำหนดแนวทางการเดินของเอกสารขึ้นมาเรียบร้อยแล้วก็จะเป็นการนำรูปแบบของเอกสารต่างๆ ออกมาใช้เพื่อพิจารณาดูการเดินของเอกสารว่ามีปัญหาในจุดหรือแหล่งใดหรือผู้ปฏิบัติได้เขียนหรือใช้เอกสารได้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์หรือไม่

2) การลงรายการต่างๆ ในสมุดบัญชีหรือคอมพิวเตอร์ การนำเอกสารรายการต่างๆ มาบันทึกในสมุดบัญชีหรือคอมพิวเตอร์จะต้องจัดเตรียมข้อมูลเอกสารเพื่อบันทึกลงในสมุดบัญชีต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

3) การทดลองออกแบบรายงาน ในการออกแบบรายงานแล้วนำออกมาใช้มักจะพบปัญหาคือรายงานที่นำออกมาใช้ยังไม่สามารถให้ข้อมูลเพียงพอแก่ผู้บริหาร ดังนั้นเมื่อมีการทดลองออกแบบรายงานทางการเงิน ผู้ออกแบบจะต้องให้ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แนะนำหรือระบุความต้องการเพิ่มเติม เพื่อจะได้นำรายงานออกไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.4.4 การติดตามผลและปรับปรุงแก้ไขระบบบัญชี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นออกไป หากพบว่าขั้นตอนใดซ้ำซ้อนหรือไม่มีความจำเป็นทำให้เกิดความยุ่งยากเสียเวลาให้ตัดรายการหรือขั้นตอนนั้นออกไป

2) ผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน ในการออกแบบระบบบัญชีมักจะมีผลกระทบต่อการทำงานในระยะเริ่มต้นเนื่องจากผู้ปฏิบัติยังไม่คุ้นเคยและเคยชิน ดังนั้นต้องใช้เวลาในการอธิบายและทำความเข้าใจ

3.5 ข้อควรพิจารณาในการวางระบบบัญชี

3.5.1 การออกแบบระบบบัญชีจะต้องคำนึงถึงสภาพขององค์กร ความเหมาะสมในการดำเนินธุรกิจประเภทของกิจการ รวมถึงตัวพนักงานด้วย

3.5.2 การออกแบบระบบบัญชีจะต้องง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ ไม่สลับซับซ้อน ไม่ใช้เวลาในการบันทึกบัญชีมากเกินไป

3.5.3 ต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้บริหารที่จะนำข้อมูลทางบัญชีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานของกิจการ

3.5.4 จะต้องให้อสอดคล้องกับการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ ที่มีในกิจการและให้เกิดความเข้าใจในการนำระบบบัญชีออกมาใช้

3.5.5 การออกแบบระบบบัญชีจะต้องระมัดระวังในเรื่องของการขยายกิจการในอนาคต หากมีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นจะต้องสามารถรองรับการดำเนินงานของธุรกิจที่จะเติบโตขึ้นได้ในอนาคต

3.5.6 จะต้องคำนึงถึงนโยบายของฝ่ายบริหารที่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบไว้ให้กับพนักงานในระดับต่างๆ ของกิจการเอาไว้ด้วย

3.5.7 ต้องคำนึงถึงระบบเอกสารและรายงานที่จะต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารงานของฝ่ายต่างๆ ของกิจการ

4. การควบคุมภายใน

การควบคุมภายใน หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกคนในองค์กรตามอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อการดูแลรักษาทรัพย์สินและข้อมูล เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสารสนเทศมีความถูกต้อง เพื่อสนับสนุนให้มีการปฏิบัติงานตามนโยบายและข้อบังคับของกิจการ เพื่อส่งเสริมให้มีการปฏิบัติงานในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1 ส่วนประกอบของการควบคุมภายใน ประกอบไปด้วย

4.1.1 สภาพแวดล้อมของการควบคุม (Control Environment) หมายถึง ปัจจัยหลายๆ อย่างที่มีผลกระทบต่อ การควบคุมของกิจการ ซึ่งผลกระทบมีทั้งบวกและลบ สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อ การควบคุมประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ความซื่อสัตย์และจรรยาบรรณของผู้บริหาร
- 2) ปรัชญาและรูปแบบในการทำงานของผู้บริหาร
- 3) บทบาทของคณะกรรมการบริษัทและกรรมการตรวจสอบ
- 4) ความรู้ ความสามารถของบุคลากรที่เหมาะสมกับหน้าที่การงาน
- 5) ผังการจัดองค์กรคือ ผังแสดงการจัดแบ่งส่วนงานในธุรกิจและกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบของพนักงานแต่ละคน
- 6) การมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ
- 7) นโยบายและวิธีบริหารงานด้านบุคลากร
- 8) การตรวจสอบภายใน

4.1.2 การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) หมายถึง การระบุและวิเคราะห์ความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดข้อผิดพลาดจนทำให้การดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพและข้อมูลทางการเงินที่ได้บันทึกไว้มีความไม่ถูกต้องและไม่น่าเชื่อถือ ผู้บริหารต้องพิจารณาว่าความเสี่ยงนั้นก่อให้เกิดข้อผิดพลาดในระดับที่พอจะยอมรับได้โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่กิจการและความเสี่ยงใดที่มีระดับสูงเกินกว่าที่จะยอมรับได้ ซึ่งจะต้องหาทางป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น สำหรับกระบวนการประเมินความเสี่ยงจะประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ระบุปัจจัยต่างๆ ที่เกิดจากความเสี่ยงหรือที่ทำให้ความเสี่ยงมีระดับสูงขึ้น
- 2) ประเมินความสำคัญของความเสี่ยงและโอกาสที่จะเกิดขึ้นว่ามีมากน้อยเพียงใด
- 3) กำหนดกิจกรรมการควบคุมที่จำเป็นต้องต่อการบริหารความเสี่ยงที่กิจการยอมรับไม่ได้

4.1.3 กิจกรรมการควบคุม (Control Activities) คือ นโยบายและวิธีการที่ฝ่ายบริหารกำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการควบคุมความเสี่ยง กิจกรรมการควบคุมประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) มีการแบ่งแยกหน้าที่อย่างเพียงพอ
- 2) การมอบอำนาจในการอนุมัติรายการและกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม
- 3) มีเอกสารและมีบันทึกทางการบัญชีอย่างถูกต้องและเหมาะสม
- 4) มีการควบคุมสินทรัพย์และบันทึกทางการบัญชีให้ปลอดภัยทั้งจากภัยธรรมชาติและนำไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง
- 5) มีการตรวจสอบที่เป็นอิสระ

4.1.4 ข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication) ข้อมูลสารสนเทศหมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับรายการหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านวิธีการประมวลผลให้เป็นข้อมูลสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร ซึ่งในการตัดสินใจของผู้บริหารอาจจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากภายในและภายนอกเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ

ส่วนการสื่อสาร หมายถึง การจัดระบบภายในกิจการเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีการประมวลผลอย่างเหมาะสมและจัดส่งไปยังผู้รับอย่างรวดเร็วและทันต่อการตัดสินใจ ระบบข้อมูลทางการเงิน การบัญชีและการสื่อสารของกิจการ ควรทำขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) รายการต่างๆ ที่บันทึกจะต้องเป็นรายการที่เกิดขึ้นจริง
- 2) รายการที่เกิดขึ้นจริงต้องนำมาบันทึกบัญชีอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
- 3) มีการวัดมูลค่าของรายการต่างๆ อย่างถูกต้องแม่นยำ
- 4) มีการจัดประเภทรายการต่างๆ อย่างเหมาะสม
- 5) มีการผ่านบัญชีและสรุปยอดอย่างถูกต้อง
- 6) ข้อมูลสารสนเทศจะต้องตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน

นอกจากนี้กิจการจะต้องจัดระบบการสื่อสาร โดยให้รายงานทางการเงินที่ต้องใช้ภายในกิจการและงบการเงินที่จัดขึ้นตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปได้มีการส่งไปถึงผู้ใช้ข้อมูลจากรายงานเหล่านั้นประกอบการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและทันต่อเหตุการณ์

4.1.5 การติดตามเพื่อประเมินผล (Monitoring) หมายถึง กิจกรรมที่ฝ่ายบริหารกระทำเพื่อให้แน่ใจว่าระบบการควบคุมภายในที่กำหนดไว้นั้นได้มีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและในกรณีที่ สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ระบบดังกล่าวได้มีการปรับปรุงแก้ไขอย่างเหมาะสมแล้ว ซึ่งการติดตามเพื่อประเมินผลนี้อาจทำอย่างต่อเนื่องหรือเป็นครั้งคราว แล้วแต่ความจำเป็นในแต่ละกรณี ข้อมูลที่ผู้บริหารจะนำมาใช้ในการประเมินผล ได้แก่ รายงานภายในกิจการ ซึ่งจะแสดงถึงจุดอ่อนของการควบคุม รายงานของผู้ตรวจสอบภายใน ผู้สอบบัญชีภายนอกและส่วนราชการที่ทำหน้าที่กำกับดูแล ซึ่งแจ้งให้ทราบถึงข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนของการควบคุมภายในพร้อมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการแก้ไข

4.2 ประโยชน์ของการควบคุมภายใน

4.2.1 การดำเนินงานของกิจการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีผลกำไรตามนโยบายหรือเป้าหมายที่ผู้บริหารกำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากกิจการจะมีมาตรการต่างๆ ที่ใช้ในการตรวจสอบและสอบทานเป็นประจำเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้ปฏิบัติงานได้ปฏิบัติตามระบบที่กำหนดไว้และบรรลุวัตถุประสงค์

4.2.2 สินทรัพย์ของกิจการปลอดภัยจากการทุจริต ผิดพลาด เนื่องจากวิธีการและมาตรการต่างๆ ที่ผู้บริหารได้กำหนดไว้

4.2.3 รายงานทางการเงินที่เกิดขึ้น ทั้งรายงานที่ใช้สำหรับผู้ปฏิบัติการและผู้บริหารต่างๆ รวมถึงรายงานที่ใช้เสนอต่อบุคคลภายนอกมีความถูกต้องและเชื่อถือได้

4.3 ข้อจำกัดของการควบคุมภายใน

4.3.1 กิจการได้รับผลกระทบจากสถานการณ์บางอย่าง ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้บริหาร

4.3.2 ผู้บริหารของบริษัทไม่มีความซื่อสัตย์และจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่

4.3.3 บุคลากรผู้ปฏิบัติไม่มีความรู้ ความสามารถอย่างเพียงพอและไม่เข้าใจว่าวิธีการบางอย่างมีความสำคัญต่อการควบคุมเพียงใด

4.3.4 ค่าใช้จ่ายในการจัดระบบการควบคุมอาจไม่คุ้มกับประโยชน์ที่ได้รับ ดังนั้นกิจการจึงยอมรับความเสี่ยงเอาไว้เอง

4.4 การควบคุมภายในกับระบบบัญชี

หากองค์กรมีการควบคุมที่ดี ก็จะทำให้มีระบบบัญชีที่ดี มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลทำให้การดำเนินธุรกิจมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดการประหยัดต่อองค์กร การบริหารงานเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ กิจการมีความมั่นคงทั้งในด้านมุมมอง ลูกค้า เจ้าหนี้และบุคลากร

5. การบัญชีสำหรับผู้ประกอบการ

5.1 ความหมายและประเภทของบัญชี

การบัญชี (Accounting) เป็นการรวบรวมเอกสารต่างๆ แล้วทำการจดบันทึกข้อมูลที่เดียวกัน โดยการจำแนกรายการได้ 5 ประเภท ได้แก่ สินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของผู้ถือหุ้น รายได้ ค่าใช้จ่ายเพื่อสะดวกในการค้นหา แล้วทำการสรุปผลเพื่อจัดทำรายงานทางการเงิน เช่น งบดุล งบกำไรขาดทุน ฯลฯ ในการจัดทำบัญชี นักบัญชีจะต้องใช้หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป

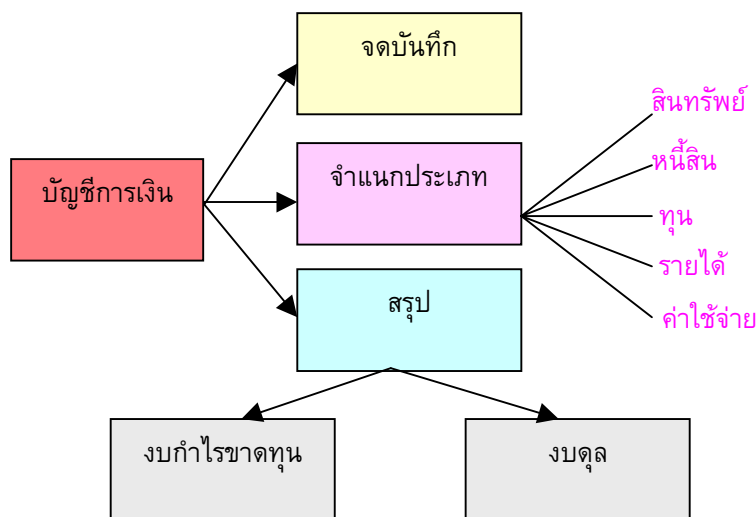
หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป (Generally Accepted Accounting Principles-GAAP) คือ หลักการบัญชีที่ทุกคนยอมรับนำไปปฏิบัติในการทำบัญชี เรียกว่า "มาตรฐานการบัญชี" กำหนดโดยกบข. (คณะกรรมการการควบคุมการประกอบวิชาชีพและผู้สอบบัญชี - The Board of Supervision of Auditing Practices - BSAP) และ สบช. (สมาคมนักบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย - The Institute of Certified Accountants and Auditors of Thailand ICAAT) ซึ่งวิธีการบัญชีที่จัดทำขึ้นนี้ เรียกว่า "การบัญชีการเงิน" (Financial Accounting)

ประเภทบัญชีประกอบไปด้วย

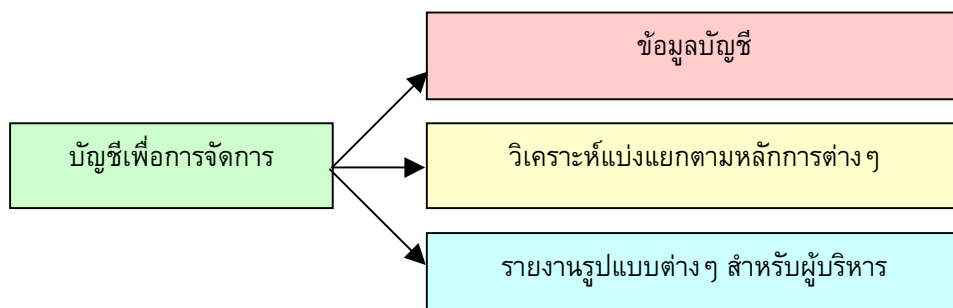
5.1.1 การบัญชีการเงิน (Financial Accounting) เป็นระบบบัญชีที่แสดงฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการ เพื่อรายงานต่อเจ้าของกิจการและบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียและสนใจกิจการ (รายละเอียดดังหัวข้อที่ 5.2)

5.1.2 การบัญชีต้นทุน (Cost Accounting) เป็นระบบบัญชีที่ใช้ในการรวบรวมต้นทุนต่างๆ ตามสายการผลิตสินค้าหรือบริการแล้วนำมาวิเคราะห์ จำแนกและสรุปผลเป็นรายงานต่างๆ เพื่อใช้ในการวางแผนควบคุมและประเมินผลของฝ่ายบริหาร (รายละเอียดดูหัวข้อที่ 6 และ 7)

5.1.3 การบัญชีบริหารหรือการบัญชีเพื่อการจัดการ (Accounting for Management) เป็นการนำข้อมูลทางบัญชีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจวางแผนดำเนินงานและควบคุมข้อมูลที่น่ามาใช้จะถูกแบ่งแยกอย่างมีหลักเกณฑ์ออกเป็นหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ในการใช้ประโยชน์ ในการบริหาร (รายละเอียดดูหัวข้อที่ 9)

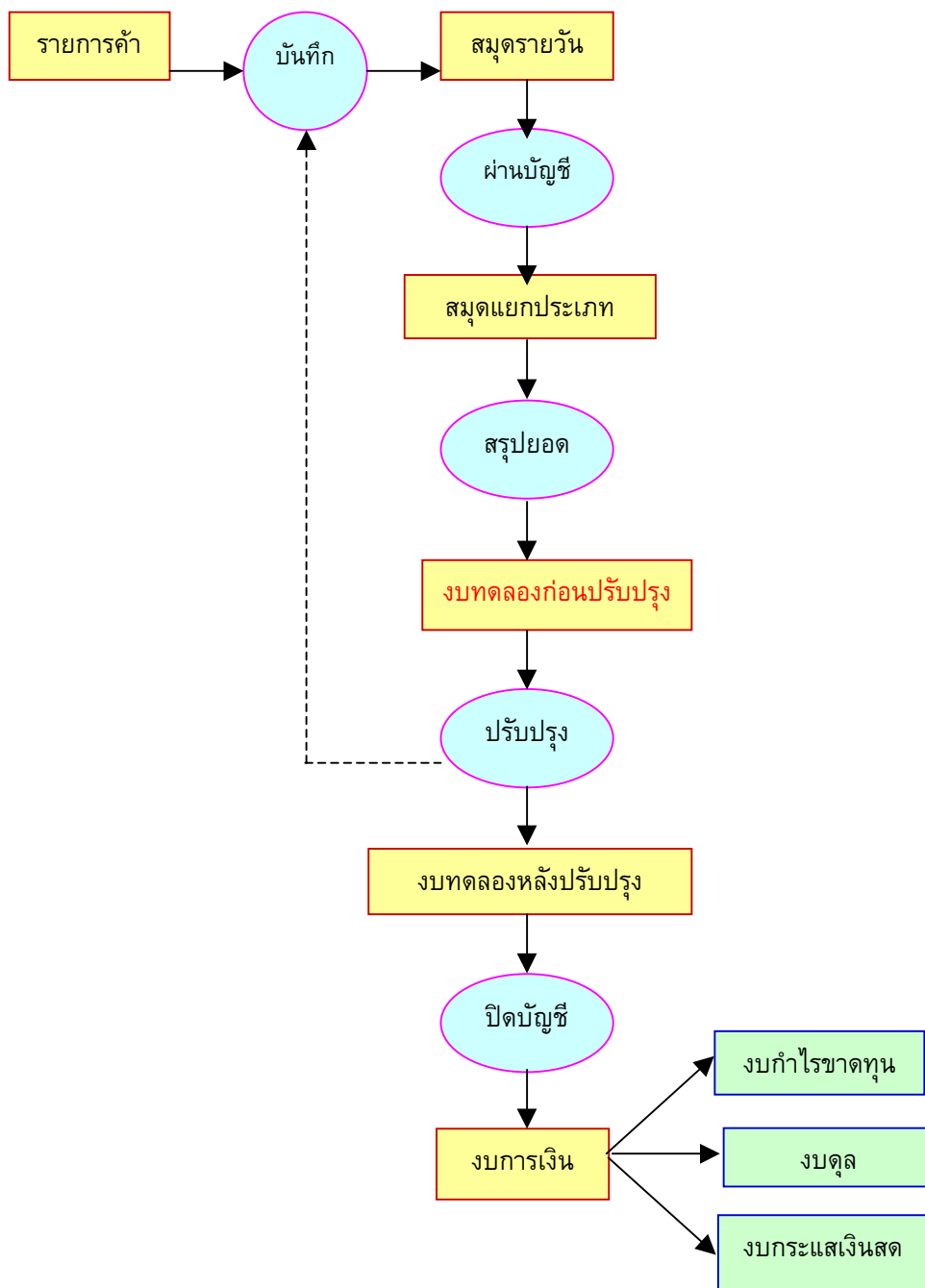

รูปที่ 4.1 แสดงลักษณะการทำบัญชีการเงิน

รูปที่ 4.2 แสดงลักษณะการบัญชีเพื่อการจัดการ

5.2 วงจรการบันทึกบัญชี

5.2.1 รายการค้า (Business Transaction) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือการเปลี่ยนสิ่งที่มีมูลค่าเป็นเงินคือ การเปลี่ยนสินทรัพย์ระหว่างกิจการกับบุคคลภายนอก อันเป็นผลทำให้สินทรัพย์ในกิจการเพิ่มขึ้นหรือลดลง กล่าวคือมีการโอนสินทรัพย์จากกิจการไปยังบุคคลนอก เช่น การขายสินค้า การจ่ายค่าใช้จ่ายต่างๆ การชำระหนี้หรือมีการโอนสินทรัพย์จากบุคคลภายนอกเข้ามาในกิจการ การซื้อสินทรัพย์ การรับชำระหนี้ ในการนำรายการค้ามาบันทึกบัญชีนั้น จะอาศัยหลักเกณฑ์ในการบันทึกบัญชีจากสมการบัญชี ดังนี้

$$\text{สินทรัพย์} = \text{หนี้สิน} + \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}$$

การจำแนกรายการค่า ในการบันทึกบัญชี นักบัญชีจะจำแนกรายการค่าออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1) **สินทรัพย์ (Assets)** หมายถึง สิ่งที่มีมูลค่าเป็นเงินสด อาจจะมีตัวตนหรือไม่ก็มีก็ได้ โดยจะอยู่ในรูปของสินทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ รวมถึงสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้หรือค่าใช้จ่ายสำหรับบริการที่เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีต่อไป สินทรัพย์แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

(1) สินทรัพย์หมุนเวียน เช่น

๑ เงินสด (Cash) หมายถึง ธนบัตร เหรียญกษาปณ์ เช็คที่ถึงกำหนด แคชเชียร์เช็ค ดราฟ เช็คเดินทาง เช็คที่รับจากบุคคลภายนอกและธนาคาที่สั่งจ่ายให้กิจการ รวมทั้งเงินฝากธนาคาร

๑ เงินฝากธนาคาร เช่น เงินฝากประจำอายุไม่เกิน 1 ปี เงินฝากออมทรัพย์หรือเงินฝากกระแสรายวัน

๑ หลักทรัพย์ในความต้องการของตลาดหรือเงินทุนชั่วคราว (Marketable Security หรือ Temporary Investment) หมายถึง กิจการนำเงินสดนั้นไปลงทุนซื้อหุ้นของบริษัทต่างๆ หรือพันธบัตรรัฐบาลหรือลงทุนในหุ้นกู้และไม่ว่าจะเป็นการซื้อหุ้นในบริษัทหรือซื้อพันธบัตรรัฐบาลซึ่งกิจการจะสามารถขายได้ทันทีที่ต้องการเงิน ราคาหลักทรัพย์ที่จะแสดงที่จะปรากฏในบัญชี จะประกอบด้วย ราคาซื้อ รวมค่านายหน้าและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็นในการซื้อ

๑ เงินให้กู้ยืมแก่บริษัทในเครือและบริษัทร่วม (Loans from subsidiaries and associated companies) หมายถึง เงินที่กิจการให้บริษัทในเครือ หรือบริษัทร่วม "กู้ยืม" และต้องชำระคืนให้เสร็จภายใน 1 ปีนับจากวันที่ปรากฏในงบดุล

๑ ลูกหนี้การค้า (Trade Accounts Receivable) หมายถึง ลูกหนี้ที่เกิดจากการขายสินค้าหรือบริการให้แก่ลูกค้าในการดำเนินงานตามปกติของธุรกิจ ซึ่งเรียกว่า ลูกหนี้การค้า (Trade Accounts Receivable) แต่หากเกิดจากสาเหตุอื่น โดยมากจะเรียกว่า ลูกหนี้อื่นๆ (Other Accounts Receivable) ในการแสดงลูกหนี้ในงบดุล เราจะนำเอา "ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ" ซึ่งเป็นการกันลูกหนี้จำนวนหนึ่งที่คาดว่าจะเก็บเงินไม่ได้มาหักออก

๑ ตัวเงินรับ (Notes Receivable) คือ เอกสารที่เกิดจากการค้าสามารถเปลี่ยนเป็น ตัวเงินสดเมื่อครบเวลาที่กำหนด ในกรณีที่กิจการได้รับตัวเงินและกิจการเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ได้รับเงินตามตัว ตัวเงินนี้เรียกว่า "ตัวเงินรับ" ตัวเงินรับที่กิจการได้มาจากการขายสินค้าเป็นเงินเชื่อหรือการให้บริการจะกำหนดระยะเวลาให้ชำระเงินตามตัวไว้ไม่เกิน 1 ปี

๑ สินค้าคงเหลือ (Inventory) หมายถึง สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือที่มีไว้เพื่อขายวัตถุดิบ งานระหว่างทำ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าเป็นกิจการที่ซื้อสินค้าสำเร็จรูปมาขายหรือกิจการที่ผลิตสินค้าเพื่อขาย

๑ ค่าใช้จ่ายจ่ายล่วงหน้า (Prepaid Expenses) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่จ่ายล่วงหน้าสำหรับค่าบริการที่จะได้รับในอนาคตอันใกล้ เช่น ค่าโฆษณาจ่ายล่วงหน้า ค่าเช่าจ่ายล่วงหน้า ค่าเบี้ยประกันจ่ายล่วงหน้า

๑ รายได้ค้างรับ (Accrued Revenue) หมายถึง รายได้ที่เกิดขึ้นในงวดบัญชีปัจจุบัน แต่กิจการยังไม่ได้รับชำระหนี้ซึ่งจะได้รับในงวดบัญชีต่อไป เช่น รายได้ค่าโฆษณาค้างรับ รายได้ค่าเช่าค้างรับ

(2) ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ (Property Plant and Equipment) หรือเรียกอีกชื่อว่า "สินทรัพย์ถาวร" (Fixed Assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่กิจการมีไว้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานและระยะเวลาที่ใช้สินทรัพย์เพื่อการทำงานมักจะเกิน 1 ปี การจัดประโยชน์ของสินทรัพย์เหล่านี้ คำนวณจากราคาทุนที่ซื้อเข้ามา คือ ราคาตามใบกำกับสินค้า บวก ค่าขนส่งและค่าติดตั้งหักด้วยส่วนลดเงินสด เช่น ที่ดิน อาคาร อุปกรณ์ เครื่องจักร เครื่องมือเครื่องใช้ ฯลฯ สินทรัพย์ถาวรแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 สินทรัพย์ที่มีตัวตน (Tangible Fixes Assets) คือ สินทรัพย์ที่ใช้ในการดำเนินงานกิจการโดยทั่วไป เช่น ที่ดิน อาคาร เครื่องจักร รถยนต์ เครื่องใช้สำนักงาน เครื่องตกแต่ง เป็นต้น สินทรัพย์เหล่านี้ยกเว้นที่ดินจะมีอายุการใช้งานจำกัด โดยจะมีการคิดค่าเสื่อมราคา (Depreciation) เป็นค่าใช้จ่ายประจำงวดรวมทั้งทรพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ บ่อน้ำมัน เหมืองแร่ เป็นต้น ซึ่งจำเป็นจะต้องคิดค่าหมดเปลืองหรือมูลค่าเสื่อมนั้น ค่าหมดเปลืองจากการใช้ทรพยากรธรรมชาตินี้ ถือเป็น ค่าใช้จ่ายของกิจการ

ประเภทที่ 2 สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน (Intangible Fixes Assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่ไม่มีรูปร่างตัวตนแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานของกิจการ เช่น ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า สัมปทานและสิทธิบัตร สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตนมีอายุการใช้งานนานเกินกว่า 1 รอบระยะเวลาบัญชี มีลักษณะเป็นสิทธิ์เรียกร้องหรือความได้เปรียบที่บริษัทมีอยู่ เช่น

- ๑ ค่าความนิยม (Goodwill) เกิดขึ้นเมื่อบริษัทมีกำไรหรือรายได้มากกว่าอัตราผลตอบแทนตามปกติของธุรกิจประเภทเดียวกัน ในการบันทึกค่าความนิยมจะทำเมื่อมีการซื้อขายกิจการที่ราคาซื้อมากกว่าราคาสินทรัพย์ที่กิจการมีอยู่ขณะนั้น

- ๑ นิมิตรสิทธิ์ (Patents) เป็นสิทธิ์ในแบบหรือการคิดค้นสิ่งผลิตใหม่ ที่สงวนสิทธิ์ว่าใครจะลอกเลียนแบบไม่ได้ เป็นสิทธิ์ที่จะผลิตหรือขายแต่เพียงผู้เดียว

- ๑ เครื่องหมายการค้า (Trademarks) ได้แก่ ชื่อหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ระบุลักษณะของสินค้าของบริษัท

- ๑ สัมปทานบัตร (Franchise) เป็นสิทธิ์ที่รัฐบาลให้แก่เอกชนหรือธุรกิจที่จะดำเนินการได้แต่เพียงผู้เดียว

- ๑ ลิขสิทธิ์ (Copyrights) เป็นลิขสิทธิ์พิเศษที่รัฐบาลให้แก่ผู้ผลิตวรรณกรรมและศิลปกรรม เช่น บทประพันธ์เพลง ดนตรี เป็นต้น

- ๑ ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งบริษัท (Organization Cost) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เสียไปในตอนเริ่มแรกที่ตั้งบริษัท เช่น ค่าธรรมเนียม ค่าเอกสาร ค่าร้องและค่าจัดพิมพ์ เป็นต้น

- ๑ ค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนา (Research and Development Cost) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายสำหรับค้นคว้าพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ปรับปรุงวิธีการผลิต การหาตลาดหรือแหล่งวัตถุดิบ

2) **หนี้สิน (Liabilities)** หมายถึง สิทธิเรียกร้องหรือพันธะผูกพันที่บุคคลภายนอกมีต่อกิจการ ซึ่งเกิดจากข้อผูกพันอันเนื่องมาจากรายการค้าในอดีต และมีผลที่กิจการจะต้องชดใช้ด้วยเงินสด สินค้าหรือบริการในอนาคต โดยจำแนกประเภทของหนี้สินได้ดังนี้

(1) **หนี้สินหมุนเวียน (Current Liabilities)** หมายถึง ภาระผูกพันที่กิจการต้องชำระคืน ภายใน 1 ปี หนี้สินหมุนเวียนสามารถแยกออกได้ดังนี้

- ◎ เงินเบิกเกินบัญชี คือข้อตกลงระหว่างธนาคารกับลูกค้า โดยลูกค้าจะสามารถสั่งจ่ายเช็คได้โดยไม่ต้องมีเงินในบัญชี โดยธนาคารจะคิดดอกเบี้ยจากยอดเงินเบิกเกินบัญชี

- ◎ เจ้าหนี้ (Account Payable) เป็นหนี้ที่เกิดจากการซื้อสินค้าหรือบริการ โดยปกติจะต้องชำระภายใน 1 ปี ในบางครั้งเราจะเรียกว่า เจ้าหนี้การค้า

- ◎ ตัวเงินยืม (Notes Payable) เป็นหนี้สินหรือข้อผูกพันที่เกิดขึ้นโดยการรับรองตัวเงิน

- ◎ เงินที่เป็นหนี้พนักงานหรือลูกจ้างหรือผู้ถือหุ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปตัวเงินหรือเงินคงคลังหรือหนี้สินอื่น ๆ

- ◎ ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย (Accrued Expenser) คือ ค่าใช้จ่ายที่กิจการได้รับประโยชน์ในงวดบัญชีนั้นแต่ยังไม่ได้จ่ายเงินสำหรับค่าบริการนั้น เช่น ค่าจ้างค้างจ่าย ภาษีเงินได้ค้างจ่ายดอกเบี้ยค้างจ่ายและเงินปันผลค้างจ่าย

- ◎ รายได้รับล่วงหน้า (Deferred Credit) คือ เงินที่ลูกค้าได้จ่ายล่วงหน้าให้กับกิจการ เช่น ค่าเช่ารับล่วงหน้า เงินมัดจำสินค้าหรือบริการ เงินจำนวนดังกล่าวจะแปลงสภาพเป็นรายได้ของธุรกิจในช่วงบัญชีนั้น ตามส่วนที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง สำหรับงวดบัญชี

- ◎ ภาษีขาย (Sales Tax) คือ ภาษีมูลค่าเพิ่มที่กิจการเรียกเก็บจากการขายสินค้าแล้วยังไม่นำส่งกรมสรรพากร ณ วันสิ้นงวดบัญชี

(2) **หนี้สินระยะยาว (Long-Term Liabilities)** คือ หนี้สินที่มีอายุครบกำหนดเกินกว่า 1 ปี โดยปกติการเกิดหนี้สินระยะยาวส่วนใหญ่เกิดจากการซื้อสินทรัพย์ถาวร ซึ่งหนี้สิน ระยะยาวปกติจะมีดอกเบี้ย เช่น หนี้จำนอง พันธบัตร ตัวเงินยืมระยะยาว เป็นต้น

(3) **หนี้สินอื่นๆ (Other Liabilities)** คือ หนี้สินที่ไม่อาจระบุให้อยู่ในข้อ 1 และข้อ 2 ข้างต้น อาจเป็นหนี้ที่ไม่สามารถระบุระยะเวลาการชำระได้ว่าเป็นระยะสั้นหรือยาวและอาจเป็นหนี้ ที่ไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ เช่น หนี้ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เป็นต้น

3) ส่วนของเจ้าของ (Ownership Equity) หมายถึง กรรมสิทธิ์ในสินทรัพย์ส่วนที่เป็นของ เจ้าของกิจการ ประกอบไปด้วย

- (1) ทุนที่เจ้าของได้นำมาลงทุนไว้ เช่น เงินลงทุน ทุนหุ้นสามัญ ทุนหุ้นบุริมสิทธิ์ เป็นต้น
- (2) กำไรที่เกิดขึ้นยังไม่ได้แบ่งคืนเจ้าของ เช่น กำไรสะสม

ส่วนของเจ้าของมีลักษณะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะของธุรกิจ ได้แก่

- (1) ถ้าธุรกิจประกอบการในรูปของบริษัทจำกัด เงินลงทุนจะเป็นหุ้นสามัญหรือหุ้นบุริมสิทธิ์ ซึ่งจะแยกเป็น 2 ส่วน คือ มูลค่าหุ้นขั้นต่ำที่กำหนดไว้ตามกฎหมายและส่วนเกินจากมูลค่าหุ้นส่วนที่เป็นกำไรสะสมของบริษัท คือ ยอดรวมของกำไรสุทธิแต่ละปี ยอดนี้จะลดลงเมื่อมีผลขาดทุนหรือเมื่อจ่ายเงินปันผล
- (2) ถ้าธุรกิจประกอบการในรูปของบุคคลคนเดียว เงินลงทุนจะมีบัญชีเดียว คือ บัญชีทุน ซึ่งจะรวมบัญชีกำไรสะสมและบัญชีเงินถอนไว้ในบัญชีเดียวกัน
- (3) ถ้าธุรกิจประกอบการในรูปของห้างหุ้นส่วน จะแยกบัญชีต้นทุนของหุ้นส่วนแต่ละคนไว้คนละบัญชี และมีบัญชีกระแสทุนไว้ลงรายการเปลี่ยนแปลงของเงินทุนแต่ละคน

4) รายได้ของกิจการ (Income or Revenues) หมายถึง ผลตอบแทนจากการที่กิจการได้รับจากการประกอบการโดยปกติของกิจการ อันเนื่องมาจากการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการ รวมถึงการลงทุนในหลักทรัพย์ ซึ่งเป็นผลทำให้สินทรัพย์และส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้นหรือหนี้สินลดลง รายได้จะบันทึกเมื่อได้ส่งมอบสินค้า หรือบริการให้แก่ลูกค้าเรียบร้อยแล้ว ไม่คำนึงถึงการรับชำระเงิน [จะรับแล้วหรือค้างชำระอยู่ก็ตาม] เรียก "เกณฑ์คงค้าง (Accrual Basis)" รายได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- (1) รายได้จากการขายหรือรายได้จากการดำเนินงาน หมายถึง รายได้จากการขายสินค้าหรือบริการ ซึ่งเป็นรายได้ที่เกิดจากการดำเนินการปกติ
- (2) รายได้อื่นๆ หมายถึง รายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานปกติได้แก่ ดอกเบี้ยรับ กำไรจากการขายสินทรัพย์ถาวร เงินปันผลรับ เป็นต้น

5) ค่าใช้จ่ายของกิจการ (Expenses) หมายถึง สินทรัพย์ของกิจการที่ลดลงหรือหนี้สินที่เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการผลิต การจัดหาสินค้าและค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อการจำหน่ายสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายจะบันทึกเมื่อได้รับสินค้าหรือบริการและได้นำไปใช้หมดแล้ว ไม่คำนึงถึงการจ่ายชำระเงิน [จ่ายชำระแล้วหรือค้างอยู่ก็ตาม] แบ่งเป็น

- (1) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ก่อให้เกิดรายได้จากการดำเนินงานตามปกติของกิจการ ได้แก่ ค่าพาหนะ ค่าน้ำมัน ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น
- (2) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามปกติของกิจการ เช่น ดอกเบี้ยจ่าย ขาดทุนจากการขายสินทรัพย์ถาวร เป็นต้น

5.2.2 สมุดรายวัน (Journal) เป็นสมุดชั้นต้นที่ใช้จดบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นเป็นลำดับแรก โดยการนำรายการค้าที่เกิดขึ้นมาลงไว้ในที่เดียวกัน เรียงตามลำดับของวันที่เกิดรายการค้าก่อนที่จะนำไปบันทึกในสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) สมุดรายวันเฉพาะ (Special journal) เป็นสมุดรายวันที่ลงรายการค้าของเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และรายการค้านั้นมักจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง สมุดรายวันเฉพาะที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ได้แก่

- (1) สมุดรายวันซื้อ เป็นสมุดจดบันทึกรายการค้าที่เกี่ยวกับการซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อ
- (2) สมุดรายวันขาย เป็นสมุดจดบันทึกรายการค้าที่เกี่ยวกับการขายสินค้าที่เป็นเงินเชื่อ
- (3) สมุดรายวันรับเงิน เป็นสมุดจดบันทึกรายการค้าที่เกี่ยวกับการรับเงิน
- (4) สมุดรายวันจ่ายเงิน เป็นสมุดจดบันทึกรายการค้าที่เกี่ยวกับการจ่ายเงิน

2) สมุดรายวันทั่วไป (General journal) เป็นสมุดจดบันทึกรายการค้าและคำอธิบายดังตัวอย่างข้างล่างนี้

สมุดรายวันทั่วไป

วัน เดือน ปี	รายการ	เลขที่ บ/ช	เดบิต	เครดิต
31 ธ.ค. 25xx	ค่าเสื่อมราคา ค่าเสื่อมราคาสะสม-รถยนต์ บันทึกค่าเสื่อมราคารถยนต์		50,000	50,000

5.2.3 สมุดแยกประเภทบัญชีทั่วไป เป็นสมุดบัญชีที่มีไว้สำหรับบันทึกรายการค้า โดยแยกบันทึกบัญชีไว้เป็นประเภทๆ ใช้จดบันทึกข้อมูลทางการเงินหรือรายการค้าโดย

- จดบันทึกรายการค้าที่เหมือนกันไว้ที่เดียวกัน
- กำหนดชื่อบัญชีจำแนกประเภททั้ง 5 ประเภทคือ สินทรัพย์ หนี้สิน ทุน รายได้ ค่าใช้จ่ายและสรุยอดคงเหลือเพื่อใช้ทำงานการเงิน

สำหรับรายละเอียดต่างๆ ของสมุดแยกประเภทบัญชีทั่วไป สามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) ลักษณะของบัญชีแยกประเภท ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ
 - (1) บัญชีแยกประเภทรูปตัวที (T)

เดบิต				ชื่อบัญชี				เครดิต			
วัน	เดือน	ปี	รายการ	หน้าบัญชี	จำนวนเงิน	วัน	เดือน	ปี	รายการ	หน้าบัญชี	จำนวนเงิน

(2) บัญชีแยกประเภทชนิดแบ่งเป็นช่อง

ชื่อบัญชี

วัน เดือน ปี	รายการ	หน้าบัญชี	จำนวนเงินเดบิต	จำนวนเงินเครดิต	ยอดคงเหลือ

2) การบันทึกรายการค้าในสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป ในการนำรายการค้าที่เกิดขึ้นมาบันทึกลงในสมุดบัญชีนั้น จะอาศัยหลักเกณฑ์ในการบันทึกบัญชี โดยอาศัยการวิเคราะห์รายการค้าว่ารายการค้านั้นมีผลทำให้บัญชีประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้นหรือลดลง เราสามารถสรุปได้ง่ายๆ ดังนี้

(1) สินทรัพย์ โดยปกติจะอยู่ด้านเดบิตหรืออยู่ทางด้านซ้ายมือ ถ้าหากมีการเพิ่มขึ้นก็จะนำไปลงทางด้านซ้ายมือ (เดบิต) แต่ถ้าลดลงก็จะให้ลงทางด้านขวามือหรือด้านเครดิต

(2) ค่าใช้จ่าย โดยปกติจะอยู่ด้านเดบิตหรือด้านซ้ายมือ ถ้าเพิ่มขึ้นก็จะนำไปลงทางด้านซ้ายมือ (เดบิต) แต่ถ้าลดลงก็จะให้ลงทางด้านขวามือหรือด้านเครดิต

(3) หนี้สิน โดยปกติจะอยู่ด้านเครดิตหรือด้านขวามือ ถ้าเพิ่มขึ้นก็จะนำไปลงทางด้านขวามือ (เครดิต) แต่ถ้าลดลงก็จะให้ลงทางด้านซ้ายมือหรือด้านเดบิต

(4) ส่วนของเจ้าของ โดยปกติจะอยู่ด้านเครดิตหรือด้านขวามือ ถ้าเพิ่มขึ้นก็จะนำไปลงทางด้านขวามือ (เครดิต) แต่ถ้าลดลงก็จะให้ลงทางด้านซ้ายมือหรือด้านเดบิต

(5) รายได้ โดยปกติจะอยู่ด้านเครดิตหรือด้านขวามือ ถ้าเพิ่มขึ้นก็จะนำไปลงทางด้านขวามือ (เครดิต) แต่ถ้าลดลงก็จะให้ลงทางด้านซ้ายมือหรือด้านเดบิต

	สินทรัพย์		+	ค่าใช้จ่าย		=	หนี้สิน		+	ส่วนของเจ้าของ		+	รายได้	
	เดบิต	เครดิต		เดบิต	เครดิต		เดบิต	เครดิต		เดบิต	เครดิต		เดบิต	เครดิต
เพิ่ม	+			+				+			+			+
ลด		-			-		-				-		-	
คงเหลือ	*			*				*			*			*

หลักการบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นจะต้องมีการนำไปบันทึกลงในบัญชี 2 ด้านเสมอ คือทั้งด้านเดบิตและด้านเครดิต โดยให้จำนวนเงินที่บันทึกในบัญชีด้านเดบิตเท่ากับจำนวนเงินด้านเครดิต ($Dr = Cr$) เราจึงเรียกการบันทึกบัญชีนี้ว่า "ระบบบัญชีคู่" (Double entry bookkeeping) ซึ่งเป็นหลักการบันทึกบัญชีที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันทั่วไปในปัจจุบัน

ตัวอย่าง แบบฟอร์มของการบันทึกในระบบบัญชีคู่

เดบิต	สินทรัพย์	เครดิต	เดบิต	หนี้สิน	เครดิต
เดบิต	ส่วนของเจ้าของ	เครดิต	เดบิต	รายได้	เครดิต
เดบิต	ค่าใช้จ่าย	เครดิต			

ตัวอย่าง

บริษัท เจ้าพระยา จำกัด ตั้งขึ้นเมื่อ 1 มกราคม 25x1 ทำธุรกิจขายสินค้าและบริการ มีข้อมูลการเงินเกิดขึ้นถึง 31 ธันวาคม 25x1 มีดังนี้

1. จัดทะเบียนหุ้นสามัญ 1,000 หุ้น มูลค่าตราไว้หุ้นละ 100 บาท ออกจำหน่ายให้แก่ผู้ถือหุ้น 1,000 หุ้น ในราคาตามมูลค่าได้รับเงินไว้แล้ว
2. ซื้อเครื่องมือเครื่องใช้เป็นเงินสด 20,000 บาท
3. มีรายได้จากการขายสินค้าตลอดปี 120,000 บาท ได้รับชำระเงิน 100,000 บาท ที่เหลืออีก 20,000 บาท ลูกค้ายังไม่ได้ชำระเงิน
4. จ่ายเงินเดือนให้พนักงาน 40,000 บาท
5. จ่ายค่าสาธารณูปโภค 20,000 บาท
6. ค่าเสื่อมราคาคิดตามวิธีเส้นตรงปีละ 4,000 บาท

7. ค่าภาษีเงินได้ 168,000 บาท ยังไม่ได้ชำระเงิน

1) Dr	เพิ่มสินทรัพย์ - เงินสด	100,000	
	Cr เพิ่มส่วนเจ้าของ -ทุนหุ้นสามัญ		100,000
2) Dr	เพิ่มสินทรัพย์ - เครื่องมือเครื่องใช้	20,000	
	Cr ลดสินทรัพย์ - เงินสด		20,000
3) Dr	เพิ่มสินทรัพย์ - เงินสด	100,000	
	เพิ่มสินทรัพย์ - ลูกหนี้	20,000	
	Cr เพิ่มรายได้		120,000
4) Dr	เพิ่มค่าใช้จ่าย - เงินเดือน	40,000	
	Cr ลดสินทรัพย์ - เงินสด		40,000
5) Dr	เพิ่มค่าใช้จ่าย - ค่าสาธารณูปโภค	20,000	
	Cr ลดสินทรัพย์ - เงินสด		20,000
6) Dr	เพิ่มค่าใช้จ่าย - ค่าเสื่อมราคา	4,000	
	Cr ลดสินทรัพย์ - ค่าเสื่อมราคาสะสม(บัญชีปรับลดสินทรัพย์)		4,000
7) Dr	เพิ่มค่าใช้จ่าย - ภาษีเงินได้	16,800	
	Cr เพิ่มหนี้สิน - ภาษีเงินได้ค้างจ่าย		16,800

5.2.4 งบทดลอง (Trial Balance) เป็นงบที่จัดทำขึ้นเพื่อพิสูจน์ว่าการบันทึกบัญชีนั้นเป็นไปตามหลักการบัญชีหรือไม่ โดยปกติมักจะนิยมทำงบทดลองก่อนการทำงานการเงิน เพราะงบทดลองจะช่วยให้การทำงานการเงินได้ง่ายขึ้น

ตัวอย่าง

บริษัท.....

งบทดลอง

วันที่.....เดือน.....พ .ศ.

ชื่อบัญชี	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต

5.2.5 การปรับปรุงรายการเมื่อสิ้นงวดบัญชี คือ การปรับปรุงบัญชีให้มียอดที่ถูกต้อง โดยจะบันทึกรายการปรับปรุงในสมุดรายวันก่อน แล้วผ่านรายการนั้นไปยังสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไปหลังจากได้มีการปรับปรุงรายการที่ควรจะต้องปรับปรุงทุกรายการแล้ว ก็จะนำยอดคงเหลือมาจัดทำงบทดลองใหม่อีกครั้ง เพื่อพิสูจน์ความถูกต้อง เรียกว่า "งบทดลองหลังการปรับปรุง" หลังจากนั้นก็นำไปจัดทำงบกำไรขาดทุน และนำสินทรัพย์ หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น ที่ได้รับการปรับปรุงจนถูกต้องแล้วมาจัดทำงบต่อไป

5.2.6 ค่าเสื่อมราคา (Depreciation) หลักการจับคู่รายได้กับค่าใช้จ่าย กำหนดให้กิจการปันส่วนต้นทุนของสินทรัพย์ที่มีการเสื่อมสภาพเป็นค่าใช้จ่ายอย่างมีระบบในแต่ละรอบเวลาบัญชี ตลอดอายุการใช้งานที่ได้ประมาณไว้ เรียกว่า ค่าเสื่อมราคา (Depreciation)

- 1) การคำนวณค่าเสื่อมราคา สำหรับวิธีการคำนวณค่าเสื่อมราคาที่ยอมรับมีดังนี้
 - (1) การคิดค่าเสื่อมราคาในอัตราเปลี่ยนแปลงตามชั่วโมงการทำงานหรือตามจำนวนผลผลิต (Services Hours or Productive Output Method)
 - (2) การคิดค่าเสื่อมราคาในอัตราคงที่ ตามวิธีเส้นตรง (Straight-line Method)
 - (3) การคิดค่าเสื่อมราคาในอัตราลดลง (Decreasing Charge Method)
 - ⊙ วิธีผลรวมจำนวนปี (Sum-of-the-year-digits Method)
 - ⊙ วิธีอัตราคงที่ของราคาตามบัญชีที่ลดลง (The Constant Percentage of Declining book value Method)
 - ⊙ วิธียอดลดลงทวีคูณ (Double-declining Balance Method)

ตัวอย่าง

กิจการซื้อเครื่องจักรมาใช้งาน เมื่อวันที่ 1 มกราคม 25xx ราคาทุน 500,000 บาท ประมาณอายุใช้งาน 5 ปี และผลิตสินค้าได้ทั้งสิ้น 100,000 หน่วย ราคาซาก 20,000 บาท ถ้าในปีแรกเครื่องจักรสามารถผลิตได้ 30,000 หน่วย ปีที่ 2 ผลิตได้ 25,000 หน่วย การคิดค่าเสื่อมราคาในแต่ละปีจะเป็น ดังนี้

- (1) การคิดค่าเสื่อมราคาในอัตราเปลี่ยนแปลงตามชั่วโมงทำงานหรือตามจำนวนผลผลิต

$$\begin{aligned}\text{ค่าเสื่อมราคาต่อหน่วยผลผลิต} &= (\text{ราคาทุน} - \text{ราคาซาก}) / \text{จำนวนหน่วยที่จะผลิตสินค้าได้} \\ &= (500,000 - 20,000) / 100,000 \\ &= 4.8 \text{ บาท}\end{aligned}$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักร} = \text{จำนวนหน่วยที่ผลิตได้ในปีนั้น} \times \text{ค่าเสื่อมราคาต่อหน่วยผลผลิต}$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักรปีที่ 1} = 30,000 \times 4.8 = 144,000 \text{ บาท}$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักรปีที่ 2} = 25,000 \times 4.8 = 120,000 \text{ บาท}$$

- (2) การคิดค่าเสื่อมราคาในอัตราคงที่ตามวิธีเส้นตรง

$$\begin{aligned}\text{ค่าเสื่อมราคาแต่ละปี} &= (\text{ราคาทุน} - \text{ราคาซาก}) \text{หาร จำนวนอายุการใช้งาน} \\ &= (500,000 - 20,000) / 5 \\ &= 96,000 \text{ บาท}\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\text{หรือ อัตราร้อยละของค่าเสื่อมราคาต่อปี} &= 100\% \text{ หาร อายุการใช้งาน} \\ &= 100\% / 5 \\ &= 20\% \text{ ของมูลค่าสินทรัพย์สุทธิ}\end{aligned}$$

(3) การคิดค่าเสื่อมราคาในอัตราลดลง

■ วิธีผลรวมจำนวนปี

เมื่อเครื่องจักรมีอายุการใช้งาน 5 ปี ส่วนที่ใช้เป็นฐานการคิดค่าเสื่อมราคา เท่ากับ 15 มาจาก $5 + 4 + 3 + 2 + 1$ หรือ อาจใช้สูตร จะได้เท่ากับ 15 ส่วนเท่ากัน

ค่าเสื่อมราคาต่อปี = ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้สินทรัพย์ในแต่ละปี $\times$ (ราคาทุน - ราคาซาก)

ผลรวมของอายุการใช้งานคงเหลือทุกงวด

$$\text{ค่าเสื่อมราคาปีที่1} = 5/15 \times (500,000 - 20,000) = 160,000 \text{ บาท}$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาปีที่2} = 4/15 \times (500,000 - 20,000) = 128,000 \text{ บาท}$$

■ วิธีอัตราคงที่ของราคาตามบัญชีที่ลดลง

n = อายุการใช้งานของสินทรัพย์

C = ราคาทุนของสินทรัพย์

S = ราคาซากของสินทรัพย์

$$\text{อัตราค่าเสื่อมราคา} = 100 (1 - 0.525) = 47.5\%$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาปีที่1} = 47.5\% \text{ ของ } 500,000 = 237,500 \text{ บาท}$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาปีที่2} = 47.5\% \times (500,000 - 237,500) = 124,687.5$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาปีที่3} = 47.5\% \times (500,000 - 362,187.5) = 65,461$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาปีที่4} = 47.5\% \times (500,000 - 427,648.5) = 34,367$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาปีที่5} = 47.5\% \times (500,000 - 426,015) = 18,043$$

■ วิธียอดลดลงทวีคูณ

วิธีคำนวณค่าเสื่อมราคา ยอดลดลงทวีคูณ จะใช้อัตราค่าเสื่อมราคาสองเท่าของอัตราเส้นตรง คุณ ราคาตามบัญชีของสินทรัพย์ ณ วันสิ้นรอบระยะเวลาบัญชี วิธีนี้จะไม่คำนึงถึงราคาซากโดยถือว่าราคาซากจะเหลือเท่ากับราคาสุทธิตามบัญชี ณ วันสิ้นอายุการใช้งาน

$$\text{อัตราค่าเสื่อมราคาตามวิธีเส้นตรง} = 100/\text{อายุการใช้งาน}$$

$$= 100/5$$

$$= 20\%$$

$$\text{สองเท่าของอัตราค่าเสื่อมราคาตามวิธีเส้นตรง} = 40\%$$

สามารถแสดงค่าเสื่อมราคาแต่ละปี ค่าเสื่อมราคาสะสม และราคาสุทธิตามบัญชีของสินทรัพย์ได้ตามตาราง ดังนี้

ตารางค่าเสื่อมราคา - ตามวิธียอดลดลงทวีคูณ

ปี	การคำนวณ	ค่าเสื่อมราคา	ค่าเสื่อมราคาสะสม	ราคาสุทธิตามบัญชี
ต้นปีที่ 1				500,000
สิ้นปีที่ 1	40% ของ 500,000	200,000	200,000	300,000
สิ้นปีที่ 2	40% ของ 300,000	120,000	320,000	180,000
สิ้นปีที่ 3	40% ของ 180,000	72,000	392,000	108,000
สิ้นปีที่ 4	40% ของ 108,000	43,200	435,200	64,800
สิ้นปีที่ 5	40% ของ 64,800	25,920	461,120	38,880

2) การบันทึกบัญชีค่าเสื่อมราคา นักบัญชีจะบันทึกในวันสิ้นรอบระยะเวลาบัญชีพร้อมกับ รายการปรับปรุงต่างๆ ถ้ารอบระยะเวลาบัญชีหนึ่งปี วันที่บันทึกรายการค่าเสื่อมราคาก็คือ วันที่ 31 ธันวาคม เมื่อคำนวณค่าเสื่อมราคาได้ว่าเป็นจำนวนเงินเท่าไรแล้วจะบันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไป เช่น ถ้าคำนวณค่าเสื่อมราคารถยนต์ได้ เป็นเงินปีละ 50,000

สมุดรายวันทั่วไป

วัน เดือน ปี	รายการ	เลขที่ บ/ช	เดบิต	เครดิต
25xx 31 ธ.ค.	ค่าเสื่อมราคา ค่าเสื่อมราคาสะสม-รถยนต์ บันทึกค่าเสื่อมราคารถยนต์		50,000	50,000

5.2.7 รายการปิดบัญชี (Closing Entries) หมายถึง การปิดโอนยอดบัญชีรายได้และบัญชีค่าใช้จ่ายต่างๆ เมื่อวันสิ้นงวดบัญชีไปยังบัญชีกำไรขาดทุน ซึ่งบัญชีกำไรขาดทุนจะเปิดขึ้น ณ วันสิ้นงวดเป็นการชั่วคราวเพื่อรับโอนรายได้และค่าใช้จ่ายมา เพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน

5.2.8 งบการเงิน ซึ่งจะประกอบไปด้วย

1) งบดุล (Balance Sheet) เป็นรายงานที่แสดงฐานะการเงินของกิจการ ณ วันใดวันหนึ่ง โดยแสดงให้เห็นว่ากิจการมีสินทรัพย์อะไรบ้าง มีส่วนของหนี้สินอะไรบ้าง จำนวนเท่าใดและเป็นส่วนของผู้เป็นเจ้าของกิจการเป็นจำนวนเท่าใด ในการแสดงงบดุลนั้นจะทำได้ 2 แบบ คือ

(1) การแสดงงบดุลแบบบัญชี (Account Form) จะแสดงส่วนที่เป็นสินทรัพย์ไว้ทางด้านซ้ายมือ แสดงหนี้สินและส่วนของผู้เจ้าของไว้ทางด้านขวามือ

ตัวอย่าง

บริษัท.....

งบดุล

ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25xx

<u>สินทรัพย์</u>	<u>หนี้สินและส่วนของผู้เจ้าของ</u>	
<u>สินทรัพย์หมุนเวียน</u>	<u>หนี้สินหมุนเวียน</u>	
เงินสด	xxx	เจ้าหนี้
ลูกหนี้	xxx	
วัสดุสิ้นเปลือง	xxx	
สินค้าคงเหลือ	xxx	
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	xxxxx	
<u>ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์</u>	<u>หนี้สินระยะยาว</u>	
ที่ดิน	xxx	เงินกู้ยืมระยะยาว
อาคาร	xxx	รวมทั้งสิ้น
รถยนต์	xxx	
เครื่องตกแต่ง	xxx	<u>ส่วนของผู้เจ้าของ</u>
เครื่องใช้สำนักงาน	xxx	ทุน
รวมที่ดิน อาคารและอุปกรณ์	xxxxx	กำไรสุทธิ
รวมสินทรัพย์	xxxxxxx	รวมส่วนของผู้เจ้าของ
		รวมหนี้สินและส่วนของผู้เจ้าของ

(2) การแสดงงบดุลแบบรายงาน (Report Form) จะแสดงส่วนที่เป็นสินทรัพย์ไว้ด้านบน แสดงส่วนที่เป็นหนี้สินและส่วนของเจ้าของไว้ด้านล่าง

ตัวอย่าง

บริษัท.....	
งบดุล	
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25xx	
	(บาท)
<u>สินทรัพย์</u>	
<u>สินทรัพย์หมุนเวียน</u>	
เงินสด	xxx
ลูกหนี้	xxx
วัสดุสิ้นเปลือง	xxx
สินค้าคงเหลือ	xxx
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	xxxxx
<u>ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์</u>	
ที่ดิน	xxx
อาคาร	xxx
รถยนต์	xxx
เครื่องตกแต่ง	xxx
เครื่องใช้สำนักงาน	xxxxx
รวมที่ดิน อาคารและอุปกรณ์	xxxxxxx
รวมสินทรัพย์	
	<u>หนี้สินและส่วนของเจ้าของ</u>
<u>หนี้สินหมุนเวียน</u>	
เจ้าหนี้	xxx
<u>หนี้สินระยะยาว</u>	
เงินกู้ยืมระยะยาว	xxx
รวมหนี้สิน	xxxxx
<u>ส่วนของเจ้าของ</u>	
ทุน	xxx
กำไรสุทธิ	xxx
รวมส่วนของเจ้าของ	xxxxx
รวมหนี้สินและส่วนของเจ้าของ	xxxxxxx

2) งบกำไรขาดทุน เป็นรายงานทางการเงินที่จัดทำขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่า ในระยะเวลาหนึ่งกิจการมีรายได้รวมทั้งสิ้นเท่าใด งบกำไรขาดทุนจะเป็นงบที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการหากำไรของกิจการว่าเป็นอย่างไร ซึ่งผู้ลงทุน ผู้บริหาร เจ้าหนี้ จะให้ความสนใจเพราะสามารถนำไปใช้ประกอบในการตัดสินใจได้

ตัวอย่าง

บริษัท.....

งบกำไรขาดทุน
สำหรับปี สิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 25xx

ขาย			1,800,000
<u>หัก</u> รับคืนและส่วนลด			<u>55,800</u>
ขายสุทธิ			1,744,200
ต้นทุนขาย			
สินค้าคงเหลือต้นงวด		456,000	
ซื้อสินค้า	1,129,500		
ค่าขนส่งเข้า	<u>3,600</u>		
	<u>1,133,100</u>		
<u>หัก</u> ส่งคืนและส่วนลด	<u>36,600</u>	1,096,500	
สินค้ามีไว้เพื่อขาย		1,552,500	
<u>หัก</u> สินค้าคงเหลือปลายงวด		<u>478,500</u>	
ต้นทุนขาย			<u>1,074,000</u>
กำไรขั้นต้น			670,200
<u>หัก</u> ค่าใช้จ่ายดำเนินงาน :-			
ค่าใช้จ่ายในการขาย		330,000	
ค่าใช้จ่ายบริหารและทั่วไป		<u>129,000</u>	
รวมค่าใช้จ่ายดำเนินงาน			459,000
กำไรจากการดำเนินงาน			211,200
<u>บวก</u> รายได้อื่นๆ			
ค่าเช่ารับ	3,600		
ดอกเบี้ยและเงินปันผลรับ	14,400		
กำไรจากการขายสินทรัพย์ถาวร	<u>36,000</u>	54,000	
<u>หัก</u> ค่าใช้จ่ายอื่น :-			
ดอกเบี้ยจ่าย	13,500		
ขาดทุนจากการขายเงินลงทุน	<u>10,500</u>	<u>24,000</u>	<u>30,000</u>
กำไรก่อนหักภาษี			241,200
<u>หัก</u> ภาษีเงินได้ 30%			<u>72,360</u>
กำไรสุทธิ			<u>168,840</u>
กำไรต่อหุ้น (หุ้นสามัญออกจำหน่าย 20,000 หุ้น)			8.44*
รายการพิเศษต่อหุ้น			(1.05)**
กำไรสุทธิต่อหุ้น			7.39
* กำไรต่อหุ้น = 168,840 / 20,000 = 8.44			
** รายการพิเศษต่อหุ้น = 21,000 / 20,000 = 1.05			

6. การบริหารต้นทุน (Costing)

ต้นทุนมีความสำคัญ ช่วยให้สามารถวิเคราะห์ทางเลือกปฏิบัติต่างๆ ได้ถูกต้อง ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนจะช่วยฝ่ายบริหารเกี่ยวกับการวางแผน การควบคุมและการตัดสินใจ ดังนั้นฝ่ายบริหารควรจะสนใจและทำความเข้าใจเกี่ยวกับต้นทุนในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถบริหารงานได้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

6.1 ความหมายของต้นทุน

ต้นทุน หมายถึง ข้อมูลทางบัญชีเพื่อใช้ในการวางแผนและควบคุมการดำเนินงาน ในด้านการวางแผน ข้อมูลต้นทุนที่จะช่วยในการทำงานประมาณและประมาณต้นทุนการผลิต กำหนดราคาขาย ประมาณการผลกำไรได้ และใช้ในการตัดสินใจการลงทุนและการขยายงาน ส่วนในด้านการควบคุมจะใช้เปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับงบประมาณต้นทุนที่กำหนดไว้เพื่อช่วยให้ฝ่ายบริหารรับรู้ถึง การปฏิบัติที่ไม่มีประสิทธิภาพเมื่อสิ้นรอบระยะเวลาบัญชี

หรืออีกความหมายหนึ่ง ต้นทุน หมายถึง มูลค่าของทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตหรือการให้บริการเป็นส่วนที่เรียกว่า มูลค่าของปัจจัยเข้า (Input Value) ของระบบ ต้นทุนจึงเป็นเงินสดหรือค่าใช้จ่ายในรูปแบบอื่นที่จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งบริการหรือผลผลิต ส่วนในทางธุรกิจ ต้นทุน คือ ค่าใช้จ่าย ในส่วนที่จ่ายไปเพื่อให้ได้ผลตอบแทนหรือรายได้ ต้นทุนจึงเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจทางธุรกิจ

ในกิจการประเภทบริการ ต้นทุนอาจจะหมายถึง จำนวนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการให้บริการแก่ลูกค้า เช่น ต้นทุนบริการซ่อมรถ ต้นทุนก็จะประกอบไปด้วย ค่าอะไหล่รถยนต์ ค่าน้ำมัน ค่าแรงงาน สำหรับทำการซ่อม เป็นต้น

กิจการประเภทจำหน่ายสินค้า ต้นทุนจะหมายถึง มูลค่าของสินค้าสำเร็จรูปที่ซื้อมาบวกค่าขนส่งในการจัดซื้อสินค้า

กิจการประเภทอุตสาหกรรม ต้นทุนก็จะหมายถึง จำนวนเงินที่จ่ายไปเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าทุกขั้นตอน ตั้งแต่การแปรสภาพวัตถุดิบจนเปลี่ยนสภาพเป็นสินค้าสำเร็จรูป

6.2 การจัดแบ่งประเภทต้นทุน

ในการจัดแบ่งประเภทต้นทุน สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

6.2.1 การจัดแบ่งต้นทุนตามหน้าที่การผลิต ต้นทุนตามหน้าที่การผลิต สามารถแบ่งได้ดังนี้

1) วัสดุทางตรง (Direct Materials) หมายถึง วัตถุดิบที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสินค้าสำเร็จรูปสามารถวัดจำนวนได้ง่ายและสังเกตเห็นได้ชัดว่าเป็นส่วนประกอบของสินค้า เช่น โรงงานเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป วัสดุทางตรงก็คือผ้า ส่วน ด้าย กระดุม กาว จะถือเป็นวัสดุทางอ้อมเพราะวัดจำนวนการใช้ได้ไม่แน่นอน

2) ค่าแรงทางตรงหรือแรงงานทางตรง (Direct Labour) หมายถึง แรงงานที่เกิดขึ้นโดยตรงในการนำวัตถุดิบมาแปรสภาพให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป สามารถระบุได้ว่าค่าแรงนั้นเกิดจากการผลิตสินค้าชนิดใด จำนวนเท่าใดและคำนวณเป็นต้นทุนต่อหน่วยของสินค้าผลิตได้ง่าย เช่น ค่าแรงคนงานที่คุมเครื่องจักร เป็นต้น

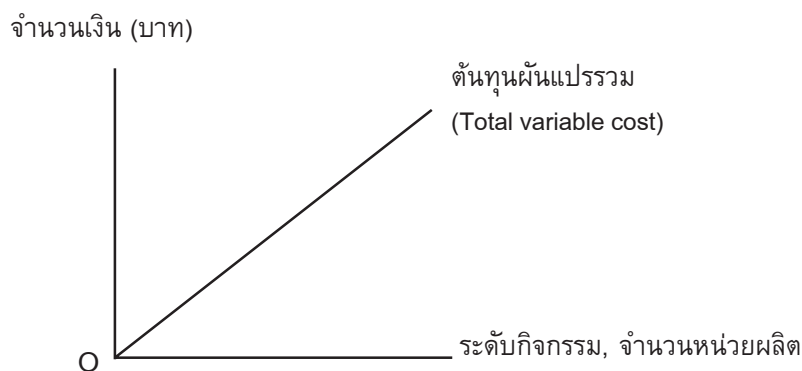
3) ค่าใช้จ่ายในการผลิต (Manufacturing Overhead) หมายถึง ต้นทุนที่เกิดขึ้นในการผลิตทั้งหมด ยกเว้นวัสดุทางตรงและแรงงานทางตรง เช่น วัสดุทางอ้อม ค่าแรงทางอ้อม ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้าและแสงสว่าง ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักรค่าเช่าโรงงาน ค่าประกันภัยโรงงาน ฯลฯ เป็นต้น

6.2.2 การจัดแบ่งต้นทุนตามพฤติกรรมต้นทุน ในการนำต้นทุนไปใช้ประโยชน์ในการควบคุมวางแผนงานพฤติกรรมของต้นทุนเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ใช้ในการตัดสินใจในการควบคุมและวางแผนงานเพราะจะเป็นแนวทางที่จะชี้ให้เห็นว่าต้นทุนนั้นมีความสัมพันธ์กับระดับของกิจกรรมอย่างไร ซึ่งพฤติกรรมของต้นทุนสามารถแยกได้ดังนี้

1) ต้นทุนผันแปร (Variable Cost) หมายถึง ต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอัตราส่วนโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงระดับกิจกรรมหรือหน่วยผลิต เช่น ถ้าทำการผลิตจำนวนมาก ต้นทุนประเภทนี้ ก็จะเกิดมาก หรือถ้าทำการผลิตน้อยต้นทุนประเภทนี้ก็จะเกิดขึ้นน้อย

ตัวอย่าง ในการผลิตเก้าอี้ 1 ตัว มีต้นทุนผันแปรต่อหน่วยเท่ากับ 100 บาท ถ้าผลิตเก้าอี้ 50 ตัว ต้นทุนผันแปรรวมจะเท่ากับ 100×50 เท่ากับ 5,000 บาท แต่ถ้าผลิตเก้าอี้ 100 ตัว ต้นทุนผันแปรรวมเท่ากับ 100×100 เท่ากับ 10,000 บาท เป็นต้น

ต้นทุนผันแปรในการผลิต ได้แก่ วัสดุทางตรง ค่าแรงทางตรง ค่าใช้จ่ายในการผลิตผันแปร เป็นต้น ส่วนต้นทุนผันแปรในการขายและบริหาร เช่น ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่านายหน้าพนักงานขาย เป็นต้น

รูปที่ 4.3 แสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนผันแปร

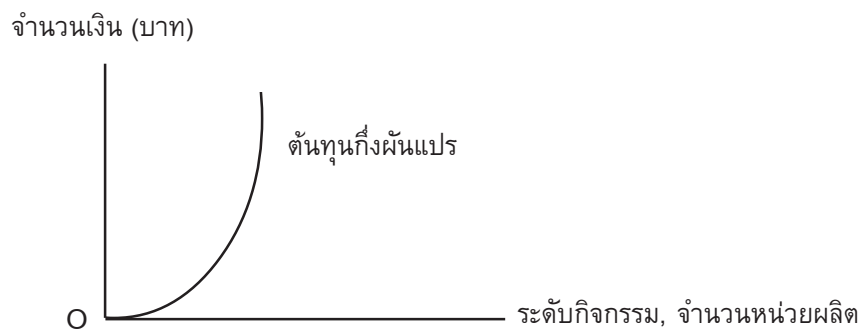
2) ต้นทุนคงที่ (Fixed Cost) หมายถึง ต้นทุนที่มีลักษณะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามระดับการผลิตหรือระดับกิจกรรม เช่น โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป ต้องจ่ายค่าเช่าโรงงานต่อเดือน เดือนละ 50,000 บาท ไม่ว่าทางโรงงานจะผลิตสินค้าจำนวนมากเท่าใดก็ตาม โรงงานก็ต้องจ่ายค่าเช่า เป็นจำนวนเงิน 50,000 บาท ทุกเดือน เป็นต้น ต้นทุนคงที่ในการผลิต ได้แก่ เงินเดือนผู้จัดการโรงงาน เงินเดือนพนักงานที่จ่ายโดยกำหนดเป็นเงินเดือน ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักร ฯลฯ เป็นต้น ส่วนต้นทุนคงที่ในการขายและบริหาร ได้แก่ ค่าเสื่อมราคาเครื่องใช้สำนักงาน เงินเดือนพนักงานขาย ฯลฯ เป็นต้น

สรุป ต้นทุนคงที่จะมีลักษณะยอดรวมไม่เปลี่ยนแปลงไปตามระดับกิจกรรมหรือจำนวนหน่วยผลิต แต่ต้นทุนผันแปรจะเปลี่ยนแปลงไปตามระดับกิจกรรมหรือจำนวนหน่วยผลิต

รูปที่ 4.4 แสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนคงที่

3) ต้นทุนกึ่งผันแปร (Semi Variable Cost) เป็นการเพิ่มขึ้นของต้นทุนผันแปรในอัตราของการเพิ่มที่ไม่คงที่ ซึ่งอาจจะเพิ่มในอัตราที่เพิ่มขึ้นหรือเพิ่มในอัตราที่ลดลง

รูปที่ 4.5 แสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนกึ่งผันแปร

สรุปพฤติกรรมของต้นทุน

ต้นทุน	ยอดรวม	ต่อหน่วย
ผันแปร	ต้นทุนผันแปรรวมจะเปลี่ยนแปลงตามปริมาณการขาย - ถ้าผลิตเพิ่ม ต้นทุนรวมเพิ่ม - ถ้าผลิตลด ต้นทุนรวมลด	ต้นทุนผันแปรต่อหน่วยจะเท่าเดิม
คงที่	ต้นทุนคงที่รวมจะไม่เปลี่ยนแปลงตามปริมาณการผลิตหรือปริมาณการขาย (ในช่วงการผลิตหนึ่ง)	ต้นทุนคงที่ต่อหน่วยจะเปลี่ยนแปลงตามปริมาณการผลิตหรือปริมาณการขาย - ถ้าผลิตเพิ่ม ต้นทุนต่อหน่วยลด - ถ้าผลิตลด ต้นทุนต่อหน่วยเพิ่ม

6.2.3 การจัดแบ่งต้นทุนตามความสัมพันธ์ของต้นทุนกับเหตุแห่งต้นทุน

6.2.4 การจัดแบ่งต้นทุนตามงวดเวลาที่ก่อประโยชน์ มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ต้นทุนผลิตภัณฑ์ (Product Cost) หมายถึง ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าโดยตรง ประกอบไปด้วย วัตถุดิบทางตรง แรงงานทางตรงและค่าใช้จ่ายในการผลิต
- 2) ต้นทุนสำหรับงวด (Period Cost) หมายถึง ต้นทุนผลิตภัณฑ์ในส่วนที่ถูกขายออกไประหว่างงวด เรียกว่าต้นทุนขายกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร ที่เกิดขึ้นในงวดบัญชีนั้นๆ

6.2.5 การจัดแบ่งต้นทุนเพื่อการควบคุม จะใช้ลักษณะความสัมพันธ์ต้นทุนกับความรับผิดชอบของฝ่ายบริหารเพื่อวัดความสามารถหรือประเมินผลของฝ่ายบริหารและเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติต่างๆ รวมถึงการควบคุมของฝ่ายบริหารด้วย ต้นทุนแบ่งออกได้เป็น

- 1) ต้นทุนที่ควบคุมได้ (Controllable cost) หมายถึง ต้นทุนที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้จัดการหรือหัวหน้าแผนกหรือศูนย์มีอำนาจในการตัดสินใจการเกิดขึ้นของต้นทุนนั้น สามารถควบคุมให้เกิดขึ้นมากหรือน้อยได้ เช่น วัตถุดิบ ค่าแรงทางตรง เป็นต้น
- 2) ต้นทุนที่ควบคุมไม่ได้ (Uncontrollable cost) หมายถึง ต้นทุนที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้จัดการหรือหัวหน้าแผนกหรือศูนย์ไม่มีอำนาจควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อต้นทุนนั้น ต้นทุนเหล่านี้จะอยู่ในอำนาจการตัดสินใจและสั่งการของผู้บริหารระดับสูงหรือเป็นต้นทุนที่ได้รับการปันส่วนมาจากส่วนกลางหรือแผนกอื่น

6.2.6 การจัดแบ่งต้นทุนเพื่อการตัดสินใจ สำหรับประเภทของต้นทุนที่ใช้ในการตัดสินใจประกอบไปด้วย

- 1) ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ (Relevant cost) ซึ่งประกอบไปด้วย
 - (1) ต้นทุนที่แตกต่าง (Differential cost)
 - (2) ต้นทุนที่หลีกเลี่ยงได้ (Avoidable cost)
 - (3) ต้นทุนของโอกาสที่เสียไป (Opportunity cost)
 - (4) ต้นทุนเสียโอกาส หมายถึงผลประโยชน์ที่กิจการหมดโอกาสที่จะได้รับทางเลือกหนึ่งซึ่งกิจการไม่ได้เลือกเพราะตัดสินใจเลือกทางเลือกอีกทางหนึ่งแล้ว
- 2) ต้นทุนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ (Irrelevant cost) เช่น
 - (1) ต้นทุนจม (Sunk cost) หมายถึง ต้นทุนที่เกิดขึ้นแล้วจากการตัดสินใจในอดีตและเป็นต้นทุนที่ไม่มีผลกระทบต่อตัดสินใจในปัจจุบัน เพราะไม่ว่าจะตัดสินใจอย่างไรในปัจจุบันก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงต้นทุนเหล่านี้ได้
 - (2) ต้นทุนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (Unavoidable cost)

6.2.7 การจัดแบ่งต้นทุนตามเวลาที่ต้นทุนปรากฏ จะประกอบไปด้วย

- 1) ต้นทุนจริง
- 2) ต้นทุนมาตรฐาน

7. การคำนวณต้นทุนการผลิต

ซึ่งจะประกอบไปด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

7.1 การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน

จุดคุ้มทุน (Break - event point) เป็นสิ่งที่กำหนดว่ากิจการจะผลิตและขายปริมาณเท่าไรจึงจะมีกำไรตามที่ต้องการ

จุดคุ้มทุน คือ จุดที่ปริมาณขายหรือยอดขาย ณ ระดับที่ไม่ทำให้มีกำไรหรือขาดทุนหรือจุดที่ยอดขายเท่ากับต้นทุนรวมหรือจุดที่กำไรเท่ากับศูนย์

การวิเคราะห์จุดคุ้มทุนเป็นการวิเคราะห์ที่ชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณต้นทุนและกำไร กล่าวคือ หากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปก็จะทำให้จุดคุ้มทุนเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้บริหารอาจจะใช้จุดคุ้มทุนเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดราคาขาย กำหนดปริมาณขายและกำหนดผลกำไร

การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน ซึ่งใช้ในการกำหนดกำไรของธุรกิจจะต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ คือ

- 1) ราคาขายต่อหน่วย
- 2) ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย
- 3) จำนวนสินค้าที่ขาย
- 4) ต้นทุนคงที่รวม
- 5) จำนวนรวมของสินค้าแต่ละชนิดที่ขาย

วิธีวิเคราะห์จุดคุ้มทุนสามารถทำได้ 3 วิธี คือ

(1) วิธีการใช้สมการ เป็นการนำหลักของงบกำไรขาดทุนมาแสดงในรูปสมการดังต่อไปนี้

ยอดขาย = ต้นทุนคงที่ + ต้นทุนผันแปร + กำไร

โดยกำหนดให้

P = ราคาขายต่อหน่วย

Q = จำนวนหน่วยที่ขาย

V = ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย

F = ต้นทุนคงที่รวม

I = กำไร

ตัวอย่าง

บริษัท ABC จำกัด ผลิตสินค้าชนิดหนึ่งออกจำหน่าย โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับการขายและการผลิต ดังนี้

ยอดขายรวม	500,000	บาท
ราคาขายต่อหน่วย	50	บาท
ปริมาณขายรวม	10,000	หน่วย
ต้นทุนผันแปรรวม	300,000	บาท
ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย	30	บาท
ต้นทุนคงที่รวม	200,000	บาท

แทนค่าในสมการ จะได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\text{จากสูตร} \quad PQ &= VQ + F + I \\ 50Q &= 30Q + 200,000 + 0 \\ 50Q - 30Q &= 200,000 \\ 20Q &= 200,000 \\ Q &= 200,000 / 20 = 10,000 \text{ หน่วย}\end{aligned}$$

ดังนั้น ปริมาณขาย ณ จุดคุ้มทุน = 10,000 หน่วย

ยอดขาย ณ จุดคุ้มทุน = ปริมาณขาย ณ จุดคุ้มทุน x ราคาขายต่อหน่วย

$$= 10,000 \times 50 = 500,000 \text{ บาท}$$

(2) วิธีกำไรผันแปร วิธีการนี้จะใช้สูตรมาคำนวณ (ตัวอย่างจะใช้ข้อมูลจากวิธีที่ 1 คือ

ข้อมูลของ บริษัท ABC จำกัด)

สูตรที่ 1

$$\text{แทนค่า ก็จะได้} \quad \text{จุดคุ้มทุน} = \frac{200,000}{50 - 30} = 10,000 \text{ หน่วย}$$

ดังนั้น ปริมาณขาย ณ จุดคุ้มทุน = 10,000 หน่วย

$$\text{ยอดขาย ณ จุดคุ้มทุน} = 10,000 \times 50 = 500,000 \text{ บาท}$$

สูตรที่ 2

$$\text{จุดคุ้มทุน} = \frac{\text{ต้นทุนคงที่รวม}}{\text{อัตรากำไรผันแปร (\%)}} = \dots\dots\dots \text{บาท}$$

*** อัตรากำไรผันแปร (%) มาจาก กำไรผันแปร / ยอดขาย

ในที่นี้ (จากข้อมูลเดิม) อัตรากำไรผันแปร (%) = $500,000 - 300,000 / 500,000 = 0.4$ (40%)

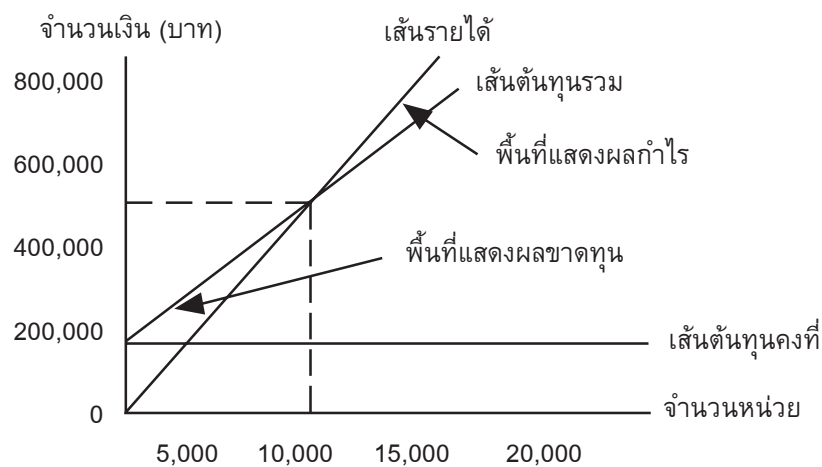
$$\text{จุดคุ้มทุน} = \frac{200,000}{.40} = 500,000 \text{ บาท}$$

ดังนั้น จะได้ ยอดขาย ณ จุดคุ้มทุน = 500,000 บาท

ปริมาณขาย ณ จุดคุ้มทุน = ยอดขาย ณ จุดคุ้มทุน / ราคาขายต่อหน่วย

$$= 500,000 / 50 = 10,000 \text{ หน่วย}$$

(3) วิธีการใช้แผนภูมิ วิธีนี้จะนำข้อมูลต่างๆ มาพล็อตกราฟเพื่อหาจุดคุ้มทุน เส้นต่างๆ ในกราฟจะแสดงลักษณะของต้นทุน รายได้และกำไรซึ่งจุดคุ้มทุนคือจุดตัดระหว่างเส้นยอดขาย (รายได้) และเส้นต้นทุนรวม

8. การวิเคราะห์ต้นทุนเพื่อการตัดสินใจ

การตัดสินใจสำหรับธุรกิจจะถือกำไรเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นการวางแผนดำเนินงานก็จะเน้นในเรื่องของกำไรหรือผลตอบแทนที่เหมาะสม ฝ่ายบริหารจะต้องเปรียบเทียบทางเลือกต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินงานในแง่ของรายได้และต้นทุนแล้วตัดสินใจเลือกการดำเนินงานที่ให้กำไรและผลตอบแทนที่คุ้มค่าที่สุด โดยทั่วไปแล้วทางเลือกแต่ละทางเลือกก็จะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องศึกษาประเมินค่าเปรียบเทียบกันว่าทางเลือกใดให้ผลสุทธิดีที่สุด

ผู้บริหารของกิจการมีหน้าที่ในการบริหารทั้งทางด้านการผลิตและจำหน่ายสินค้า ซึ่งในการดำเนินธุรกิจผู้บริหารอาจจะประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย ทำให้ผู้บริหารต้องตัดสินใจ โดยเลือกทางเลือกที่ดีและเหมาะสมที่สุด ดังนั้นในระยะสั้นผู้บริหารจะประสบกับปัญหาในการตัดสินใจต่างๆ มากมาย ยกตัวอย่างเช่น

- 8.1 การผลิตต่อหรือขาย
- 8.2 การตัดสินใจผลิตเองหรือซื้อจากบุคคลภายนอก
- 8.3 การซื้อเครื่องจักรใหม่ทดแทนเครื่องจักรเดิม
- 8.4 การตัดสินใจยกเลิกผลิตภัณฑ์
- 8.5 การตัดสินใจปิดโรงงานชั่วคราว

8.1 การผลิตต่อหรือขาย

การตัดสินใจว่าจะผลิตเสร็จและขายทันทีหรือผลิตต่อแล้วขายเป็นสินค้าสำเร็จรูป ซึ่งจะต้องเปรียบเทียบกำไรส่วนเกิน (Contribution Margin) มากที่สุดเป็นเกณฑ์และรายได้จากการขายสินค้าที่ทำเสร็จเป็นบางส่วนจะเป็นต้นทุนโอกาสที่เสียไปของการตัดสินใจผลิตตรง

ตัวอย่าง

บริษัทแห่งหนึ่งผลิตและขายสินค้าชนิดหนึ่ง บริษัทผลิตเสร็จเพียงบางส่วนจะมีราคาขายต่อหน่วย 18 บาท ต้นทุนผลิตต่อหน่วย 12 บาท แต่ถ้าผลิตต่อมีต้นทุนผันแปรต่อหน่วย 6 บาทและสามารถขายได้หน่วยละ 30 บาท บริษัทนี้ผลิตสินค้าจำนวน 10,000 หน่วย

ขาย (10,000 x 30)		300,000
หัก ต้นทุนผลิตต่อ (10,000 x 6)	60,000	
รายได้จากการขายสินค้าที่ผลิตเสร็จ--		
บางส่วน (10,000 x 18)	180,000	240,000
กำไรเพิ่มขึ้น		<u>60,000</u>

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าบริษัทควรทำการผลิตต่อเนื่องจากได้รับกำไรเพิ่มขึ้น

8.2 ตัดสินใจผลิตเองหรือซื้อจากบุคคลภายนอก

การตัดสินใจทำเองหรือซื้อจากบุคคลภายนอกย่อมมีต้นทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจเป็นต้นทุนคงที่ หรือผันแปร การพิจารณานำต้นทุนส่วนที่เพิ่มขึ้นจากการผลิตสินค้าเองไม่ถือว่าเป็นการจ่ายเงินสด เพื่อซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุดิบ ค่าแรงงานและต้นทุนคงที่อื่นๆ เปรียบเทียบกับการซื้อสินค้านั้น จากบุคคลภายนอก ถ้าหากราคาซื้อจากบุคคลภายนอกสูงกว่ากิจการก็สมควรผลิตเอง โดยนำเอาต้นทุนโอกาสที่เสียไปมาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งปัจจัยที่สมควรมานำมาพิจารณาด้วย คือ เวลา เนื่องจากค่าของเงินสดในปัจจุบันมีค่ามากกว่าในอนาคตนั่นเองและในบางกรณีแม้การซื้อจากบุคคลภายนอกจะถูกกว่าผลิตเอง แต่บางสถานการณ์กิจการอาจต้องทำการผลิตเอง เพราะปัจจัยบางประการ เช่น ต้องการซื้อเสียง ความภูมิใจ หรือต้องการควบคุมแหล่งผลิต ดังนั้นผู้บริหารจึงควรพิจารณาทุกทั้งในปัจจุบันเชิงปริมาณซึ่งคำนวณออกมาเป็นตัวเลขได้และปัจจัยเชิงคุณภาพซึ่งไม่สามารถคำนวณออกมาเป็นตัวเลขได้ประกอบกัน

ตัวอย่าง

บริษัทแห่งหนึ่งซื้อสินค้าจากบุคคลภายนอกในราคาต่อหน่วย หน่วยละ 18 บาท ถ้าบริษัทผลิตสินค้าเองจะมีต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบต่อหน่วย 6 บาท ค่าแรงงานทางตรงต่อหน่วย 8 บาท ค่าใช้จ่ายในการผลิตต่อหน่วย 2 บาท ค่าใช้จ่ายในการผลิตคงที่ 6 บาท ต้นทุนการผลิตของสินค้าจำนวน 10,000 หน่วย มีดังนี้

	ต้นทุนต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุนรวม (บาท)
วัตถุดิบทางตรง	6	60,000
ค่าแรงงานทางตรง	8	80,000
ค่าใช้จ่ายในการผลิต :-		
ผันแปร	2	20,000
คงที่	6	60,000
รวมต้นทุนผลิต	22	220,000

หากฝ่ายบริหารคิดว่าซื้อจากบุคคลภายนอกในราคา 18 บาท เนื่องจากผลิตเอง ต้นทุนผลิตรวม 22 บาท จากการวิเคราะห์จะเห็นว่าต้นทุนคงที่ 60,000 บาท ได้คิดรวมอยู่ในต้นทุนผลิตและไม่มีผลต่อการตัดสินใจ ถ้านำมาวิเคราะห์ด้วยจะทำให้วิเคราะห์ต้นทุนผิดได้ ดังนั้นจึงควรพิจารณาเฉพาะแต่ต้นทุนที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงเท่านั้น

จากข้อมูลข้างต้นการวิเคราะห์ว่าจะตัดสินใจผลิตเองหรือซื้อจากบุคคลภายนอกทำได้ดังนี้

	ต้นทุนต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุนรวม (บาท)
วัตถุดิบทางตรง	6	60,000
ค่าแรงงานทางตรง	8	80,000
ค่าใช้จ่ายในการผลิตผันแปร	2	20,000
รวมต้นทุนที่เพิ่มขึ้น	16	16,000
หัก ต้นทุนในการซื้อจากบุคคลภายนอก	18	18,000
ต้นทุนที่ประหยัดได้จากการผลิต	2	20,000

8.3 การซื้อเครื่องจักรใหม่ทดแทนเครื่องจักรเดิม

เนื่องจากจำนวนเงินที่ต้องใช้ในการซื้อเครื่องจักรมักเป็นจำนวนเงินที่ค่อนข้างสูงกิจการจึงควรคำนึงถึงค่าใช้จ่ายประเภทนี้ไว้ล่วงหน้า หากโรงงานที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอ อาจต้องสร้างโรงงานเพิ่มเติมซึ่งจะต้องสั่งซื้อเครื่องจักรใหม่เข้ามาเพื่อผลิตสินค้า การพิจารณาซื้อเครื่องจักรใหม่แทนเครื่องจักรเดิมถือหลักเกณฑ์เงินสดที่จะได้รับเพิ่มขึ้น เปรียบเทียบกับเงินสดที่ต้องจ่ายเพิ่มขึ้น ส่วนรายได้รายจ่ายจะพิจารณาเฉพาะรายได้รายจ่ายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น สำหรับตัวเลขระยะเวลาที่ผ่านมาถือว่าไม่มีความสำคัญ ในปัญหานี้จะไม่มีรายได้ส่วนที่เพิ่มขึ้นแต่จะมีเฉพาะรายจ่ายส่วนที่เพิ่มขึ้นโดยถือว่าสามารถประหยัดรายจ่ายจากการใช้เครื่องจักรใหม่เสมือนเป็นรายได้นำไปเปรียบเทียบกับรายจ่ายอันเกิดจากการจัดหาเครื่องจักรใหม่ เช่น กิจการมีเครื่องจักรเครื่องหนึ่งซื้อในราคา 200,000 บาท จะมีอายุการใช้งานต่อไปอีก 10 ปี ปัจจุบันกิจการพิจารณาจะซื้อเครื่องจักรใหม่ราคา 250,000 บาท มาแทน เนื่องจากเครื่องจักรใหม่มีประสิทธิภาพดีกว่า ผลิตสินค้าโดยเสียต้นทุนผันแปรเพียงปีละ 50,000 บาท ซึ่งต่ำกว่าการใช้เครื่องจักรเก่า 25,000 บาท โดยมีต้นทุนคงที่เท่าเดิม ถ้ากิจการตกลงซื้อเครื่องจักรใหม่ เครื่องจักรเก่าจะขายได้ในราคา 40,000 บาท การพิจารณาดำเนินส่วนที่เพิ่มขึ้น

	ค่าใช้จ่าย เริ่มแรก	ปีที่ 1	ปีที่ 2...	ปีที่ 10	รวมต้นทุน (บาท)
เครื่องจักรเก่า	+ 40,000	75,000	75,000	75,000	750,000
เครื่องจักรใหม่	-250,000	50,000	50,000	50,000	500,000
ส่วนที่เพิ่มขึ้น	-210,000	25,000	25,000	25,000	250,000

จะเห็นว่าในการซื้อเครื่องจักรใหม่ กิจการจ่ายเงินสดเพียง 210,000 บาท ซึ่งเป็นรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นแต่กิจการสามารถประหยัดต้นทุนผันแปรได้ปีละ 25,000 บาท ในระยะเวลา 10 ปี จะประหยัดได้จำนวน 250,000 บาท ซึ่งจะคุ้มกับรายจ่ายที่กิจการต้องเสียไปในระยะเริ่มแรกตอนที่ซื้อเครื่องจักรใหม่มา

8.4 การยกเลิกผลิตภัณฑ์

หากกิจการผลิตสินค้าหลายชนิดที่ให้กำไรต่างกันและบางชนิดอาจขาดทุน กิจการก็ไม่ควรผลิตและขายสินค้าต่อไปแต่ในทางปฏิบัติกิจการอาจมีทางเลือกวิธีดำเนินงานวิธีอื่นได้อีก เช่น ผลิตสินค้าประเภทอื่นแทน การหยุดผลิต เป็นต้น ในการพิจารณาควรนำทางเลือกวิธีดำเนินงานต่างๆ มาพิจารณาประกอบกันไปด้วย

ตัวอย่าง
บริษัท สมใจ จำกัดผลิตสินค้า 4 ชนิด ผลการดำเนินงานของกิจการแยกตามชนิดของสินค้าสรุปได้ดังนี้

บริษัท สมใจ จำกัด					
งบกำไรขาดทุน					
สำหรับปี สิ้นสุด 31 ธันวาคม 2545					
สายผลิตภัณฑ์					
	สินค้า ก	สินค้า ข	สินค้า ค	สินค้า ง	รวม (บาท)
ขาย	43,100	46,850	40,600	43,700	174,250
ต้นทุนผันแปร :					
ต้นทุนขาย	25,900	27,550	34,350	28,950	116,750
วัสดุสิ้นเปลือง	4,150	1,400	1,950	1,900	6,900
ค่าขนส่ง	550	700	950	1,050	3,250
รวม	28,100	29,650	37,250	31,900	126,900
กำไรส่วนเกิน	15,000	17,200	3,350	11,000	47,350
ต้นทุนคงที่ :					
เงินเดือน	3,000	5,500	5,000	4,000	17,500
ค่าโฆษณา	1,500	2,250	2,250	2,100	8,100
รวม	4,500	7,750	7,250	6,100	25,600
กำไร	10,500	9,450	(3,900)	5,700	21,750

ต้นทุนคงที่รวมของบริษัท

เงินเดือน	8,000
ค่าเช่า	2,500
ค่าภาษี	1,350
ค่าประกันภัย	800
ค่าความร้อนและแสงสว่าง	850
รวม	13,500
กำไรสุทธิ	8,250

การพิจารณาตัดสินใจว่าสมควรที่จะยกเลิกผลิตสินค้า ค หรือไม่ คำนวณได้ดังนี้

รายได้ที่ลดลง 40,600

ต้นทุนที่ลดลง :

ต้นทุนขาย	34,350	
วัสดุสิ้นเปลือง	1,950	
ค่าขนส่ง	950	
ค่าโฆษณา	<u>2,250</u>	<u>39,500</u>

กำไรลดลง 1,100

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าบริษัท ไม่ควรยกเลิกผลิตสินค้า ค เพราะจะทำให้กำไรลดลง 1,100 บาท

8.5 การปิดโรงงานชั่วคราว

เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหรือฤดูกาลไม่เหมาะกับการผลิตและขายสินค้าบางประเภท กิจการอาจประสบกับปัญหาการขาดทุนติดต่อกันเป็นระยะเวลาหนึ่ง จากการขายสินค้าได้ลดลง ฝ่ายบริหารอาจจะต้องพิจารณาว่าการปิดโรงงานชั่วคราวในระหว่างการขายตกต่ำและเปิดโรงงานใหม่เมื่อเหตุการณ์นั้นกลับสู่สภาวะปกติ โดยจะพิจารณาที่ส่วนขาดทุน โดยเปรียบเทียบจากต้นทุนที่กิจการต้องเสียไปในการดำเนินงานปกติกับต้นทุนที่ต้องปิดโรงงานชั่วคราว กิจการควรดำเนินกิจการด้วยวิธีใด จึงจะขาดทุนน้อยที่สุด

ตัวอย่าง บริษัทแห่งหนึ่งสามารถขายสินค้าได้ เดือนละ 75,000 บาท โดยมีต้นทุนคงที่ 45,000 บาทต่อเดือน และต้นทุนผันแปรสำหรับการผลิต และการขายในระดับนี้ 65,000 บาท ต่อเดือน ต่อมายอดขายได้ลดลงตามฤดูกาล บริษัทคาดว่าจะรักษาระดับการขายในระดับนี้อยู่ได้ถึง 6 เดือน ถ้ากิจการปิดโรงงานในระหว่าง 6 เดือนที่มียอดขายลดลงนี้ บริษัทจะต้องจ่ายต้นทุนคงที่อยู่่อีกแต่ไม่เต็มจำนวน เนื่องจากต้นทุนบางอย่างสามารถลดลงได้เหลือ 40,000 บาทต่อเดือน

การเปรียบเทียบต้นทุนส่วนเพิ่มจำนวนได้ดังนี้

- กรณีปิดโรงงาน

ต้นทุนคงที่เดือนละ 40,000 บาท x 6 เดือน 240,000

- กรณีดำเนินการตามปกติ

ราคาขายเดือนละ 75,000 บาท x 6 เดือน 450,000

หัก ต้นทุนคงที่ 270,000

ต้นทุนผันแปร 390,000 660,000

ขาดทุน 210,000

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าหากเปรียบเทียบการดำเนินการผลิตปกติจะขาดทุนน้อยกว่า การปิดโรงงานชั่วคราว 30,000 บาท กิจการจึงควรพิจารณาต่อไปอีกว่ายอดขายจะลดลงถึงจุดต่ำสุดเท่าใด จึงจะปิดโรงงานชั่วคราว

9. การบัญชีเพื่อการจัดการ

การบัญชีบริหารหรือบัญชีเพื่อการจัดการ (Managerial Accounting or Accounting for Management) เป็นระบบบัญชีที่ใช้สำหรับช่วยฝ่ายบริหารในการตัดสินใจกับปัญหาต่างๆ และกำหนดนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ

ในการจัดทำบัญชีเพื่อการจัดการนั้นไม่มีแบบที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับผู้บริหารว่าต้องการจะทราบในเรื่องใดก็จะจัดทำเรื่องนั้นๆ เช่น ถ้าผู้บริหารต้องการดูการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินของบริษัท ก็จะจัดทำบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงิน เป็นต้น โดยทั่วไปผู้บริหารจะต้องการทราบรายละเอียดข้อมูลดังต่อไปนี้

9.1 บแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงิน(Statement of change in Financial Position)

บแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงิน หมายถึง รายงานทางการเงินอีกประเภทหนึ่ง ที่แสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ อันเป็นสาเหตุทำให้เงินทุนของกิจการเพิ่มขึ้นหรือลดลง ในระหว่างงวดบัญชีหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าบแสดงแหล่งที่มาและแหล่งใช้ไปของเงินทุนหรือกระแสเงินสด ก็ได้ขึ้นอยู่กับการให้คำจำกัดความของคำว่า "เงินทุน" ว่าอย่างไร การจัดทำบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินสามารถจัดทำได้ 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์เงินทุนเวียนและเกณฑ์เงินสด (เงินทุน -Funds หมายถึง เงินสด (Cash) และทุนหมุนเวียน - Working Capital)

9.1.1 บแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินตามเกณฑ์ทุนหมุนเวียน (Working Capital Basis) เป็นเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกิจการใดก็ตามส่วนมากจะมีผลกระทบต่อทุนหมุนเวียนของกิจการ เช่น การเพิ่มทุน การกู้ยืมเงิน การลงทุนซื้อสินทรัพย์ถาวร เป็นต้น แต่เหตุการณ์บางอย่าง ที่ไม่กระทบต่อทุนหมุนเวียนก็มี เช่น การซื้อสินค้า การจ่ายชำระเจ้าหนี้ เป็นต้น

1) แหล่งที่มาของทุนหมุนเวียน (เพิ่มขึ้น)

(1) จากการดำเนินงาน

- กำไรสุทธิที่ปรับปรุงกับรายการไม่กระทบทุนหมุนเวียน

(2) จากการขายสินทรัพย์ถาวรและสินทรัพย์อื่น

(3) การเพิ่มหนี้สินระยะยาว

(4) การเพิ่มทุน

2) แหล่งใช้ไปของทุนหมุนเวียน (ลดลง)

(1) จากการดำเนินงาน

- การประกาศจ่ายเงินปันผล

(2) การขายสินทรัพย์ถาวรและสินทรัพย์อื่น

(3) การลดทุน

การจัดทำบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงิน มีวิธีการดังนี้

1) คำนวณทุนหมุนเวียนของทั้ง 2 งวดบัญชี เพื่อดูว่าเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นหรือลดลง เป็นจำนวนเงินเท่าใด

2) คำนวณทุนหมุนเวียนที่ได้จากการดำเนินงานเนื่องจากกำไรสุทธิที่แสดงในงบกำไร-ขาดทุน เป็นกำไรสุทธิภายหลังหักค่าเสื่อมราคา (ซึ่งไม่ได้ใช้เงินทุน) และบางรายการที่ไม่เกี่ยวกับ ทุนหมุนเวียนหรือไม่เกี่ยวกับการดำเนินงานที่แท้จริงจึงจำเป็นต้องปรับปรุงกำไรสุทธิ โดย

กำไรสุทธิ

บวก ค่าใช้จ่ายที่ไม่กระทบทุนหมุนเวียน เช่น ค่าเสื่อมราคา, ขาดทุนจากการขายสินทรัพย์ ฯลฯ

หัก รายได้ที่ไม่เกี่ยวกับการดำเนินงาน เช่น กำไรจากการขายสินทรัพย์ ฯลฯ

3) พิจารณารายการที่ไม่หมุนเวียนในงบดุลว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่และการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้ทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นหรือลดลงเป็นจำนวนเงินเท่าใด

4) พิจารณามายเหตุประกอบงบการเงินเพื่อดูว่ารายการเหล่านั้นทำให้ทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นหรือลดลงเป็นจำนวนเงินเท่าใด

5) จัดทำบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ แหล่งที่มาของเงินทุนกับแหล่งใช้ไปของเงินทุน ผลต่างของเงินทุนหมุนเวียนที่ได้มากับเงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ไป จะเท่ากับทุนหมุนเวียนที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง ตามที่คำนวณได้ในข้อ 1 นั้นเอง

6) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างงวดบัญชี แม้ว่าจะไม่มีผลกระทบต่อทุนหมุนเวียนแต่มีผลกระทบต่อรายการที่ไม่หมุนเวียนด้วยกัน จะแสดงไว้ในงบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินด้วยทั้ง 2 ด้าน คือ เป็นทั้งแหล่งที่มาและแหล่งใช้ไป ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง

7) การประกาศจ่ายเงินปันผลถือว่าเป็นแหล่งใช้ไปของเงินทุน เพราะทำให้กิจการมีหนี้สินหมุนเวียนเพิ่มขึ้นหรือทำให้ทุนหมุนเวียนลดลง

ตัวอย่าง

บริษัท ไทยเสรี จำกัด
งบกำไรขาดทุน (บาท)
สำหรับปี สิ้นสุด 31 ธันวาคม 2546

ขาย		10,000
หัก ต้นทุนสินค้าที่ขาย		6,000
กำไรขั้นต้น		4,000
หัก ค่าใช้จ่ายดำเนินงาน	1,000	
ค่าเสื่อมราคา-อาคาร	1,400	
ค่าเผื่อหนี้สูญ	100	2,500
กำไรก่อนหักภาษีเงินได้		1,500
หัก ภาษีเงินได้		300
กำไรหลังหักภาษี		1,200

บริษัท ไทยเสรี จำกัด
งบดุล (บาท)
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2545 และ 2546

สินทรัพย์	2545	2546	เพิ่มขึ้น(ลดลง)
เงินสด		1,000	2,000
ลูกหนี้		1,000	1,800
สินค้าคงเหลือ		2,000	1,200
หลักทรัพย์(หุ้นกู้)		5,000	4,000
อาคาร		10,000	14,000
ค่าเสื่อมราคาสะสม-อาคาร		(5,000)	(6,400)
รวม		14,000	16,600
หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น			
เจ้าหนี้		1,300	700
ภาษีค้างจ่าย		200	300
เงินกู้ระยะยาว		6,000	7,600
ทุน-หุ้นสามัญ		5,000	6,000
กำไรสะสม		(1,500)	2,000
รวม		14,000	16,600

บริษัท ไทยเสรี จำกัด
งบกำไรสะสม
สำหรับปี สิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 2546

กำไรสะสม 1 ม.ค. 2546	1,500
บวก กำไรสุทธิ	1,200
รวม	2,700
หัก จ่ายเงินปันผล	700
กำไรสะสม 31 ธ.ค. 2546	2,000

การคำนวณ

รายการ	2545	2546	ทุนหมุนเวียน	
			เพิ่ม	ลด
สินทรัพย์หมุนเวียน				
เงินสด	1,000	2,000	1,000	
ลูกหนี้	1,000	1,800	800	
สินค้า	2,000	1,200		800
หนี้สินหมุนเวียน				
เจ้าหนี้	1,300	700	600	
ภาษีค้างจ่าย	200	300		100
ทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น				1,500
			2,400	2,400

การจัดทำงบ

บริษัท ไทยเสรี จำกัด
งบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงิน (ทุนหมุนเวียน)
สำหรับปี สิ้นสุด วันที่ 31 ธันวาคม 2546

แหล่งที่มา

จากการดำเนินงาน

กำไรสุทธิ	1,200	
บวก ค่าเสื่อมราคา	1,400	2,600
ขายหลักทรัพย์ (หุ้นกู้)		1,000
กู้เงินธนาคาร		1,600
ออกหุ้นสามัญเพิ่มเติม		1,000
รวม		6,200

แหล่งใช้ไป

จ่ายเงินปันผล	700	
ต่อเติมอาคาร	4,000	4,700
เงินทุนหมุนเวียน(สุทธิ)เพิ่มขึ้น		1,500

9.1.2 งบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินตามเกณฑ์เงินสด (Cash Basis) เพื่อวิเคราะห์ การหมุนเวียนของเงินสดที่เกิดขึ้นในงวดบัญชีหนึ่งๆ โดยแสดงการรับเงินสดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามปกติ หักเงินสดที่จ่ายไปสำหรับการดำเนินงาน และที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานตลอดจนบวกเงินสดที่ได้รับซึ่งไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานปกติ เงินสดเป็นสินทรัพย์หมุนเวียนรายการหนึ่งและเป็นส่วนหนึ่งของเงินทุนหมุนเวียน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของเงินสดจึงมีผลกระทบต่อสินทรัพย์หมุนเวียนอื่นๆ และหนี้สินหมุนเวียนตลอดจนที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ (สินทรัพย์ถาวร) หรือสินทรัพย์อื่นที่ไม่ใช่สินทรัพย์หมุนเวียนหนี้สินระยะยาวและส่วนของเจ้าของมีการจัดทำงบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินตามเกณฑ์เงินสด มีวิธีทำดังต่อไปนี้

1) พิจารณาจากสินทรัพย์หมุนเวียน ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์(สินทรัพย์ถาวร) หนี้สินหมุนเวียน หนี้สินระยะยาวและส่วนของเจ้าของ

2) วิเคราะห์รายการที่มีผลกระทบต่อเงินสด โดยพิจารณาจากงบกำไรขาดทุนสำหรับงวด งบดุลเปรียบเทียบและข้อมูลเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องโดยดูว่ารายการใดบ้างที่ทำให้เงินสดเพิ่มขึ้นหรือลดลง

(1) การคำนวณหากำไรสุทธิที่มีผลต่อเงินสด เช่น

- ค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ถาวร ให้นำไปบวกคืนกำไรสุทธิ
- การตัดจำหน่ายสินทรัพย์ออกจากบัญชี ให้นำไปบวกคืนกำไรสุทธิ
- หนี้สงสัยจะสูญ ให้นำไปบวกคืนกำไรสุทธิ
- กำไรจากการจำหน่ายสินทรัพย์ถาวรหรือสินทรัพย์อื่นที่ไม่ใช่สินทรัพย์หมุนเวียนให้นำไปหักออกจากกำไรสุทธิ

- ๑ ขาดทุนจากการจำหน่ายสินทรัพย์ถาวรหรือสินทรัพย์อื่นที่ไม่ใช่สินทรัพย์หมุนเวียนให้นำไปหักออกจากกำไรสุทธิ
- ๑ การตัดจำหน่ายส่วนลดมูลค่าหุ้นกู้ให้นำไปบวกคืนกำไรสุทธิ
- ๑ การตัดจำหน่ายส่วนเกินมูลค่าหุ้นกู้ให้นำไปหักออกจากกำไรสุทธิ
- ๑ การตีราคาสินทรัพย์ให้สูงขึ้นหรือลดลง เช่น การตีราคาที่ดินให้สูงขึ้น การตัด-จำหน่ายค่าความนิยมออกจากบัญชีโดยปรับปรุงบัญชีกำไรสะสมซึ่งจะไม่กระทบเงินสด
- ๑ การเปลี่ยนแปลงของบัญชีประเภทไม่หมุนเวียน มีผลทำให้บัญชีประเภทไม่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลง เช่น การจ่ายเงินปันผลเป็นหุ้น เป็นต้น

3) จัดทำงบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินตามเกณฑ์เงินสด โดยนำรายการที่วิเคราะห์ได้ว่ามีผลกระทบต่อเงินสด สามารถแบ่งได้เป็น

- (1) รายการที่มีผลทำให้เงินสดเพิ่มขึ้น (แหล่งที่มาของเงินสด)
 - ๑ รายการที่มีผลทำให้เงินสดลดลง (แหล่งใช้ไปของเงินสด)
- 4) ผลที่ได้จากงบนี้คือ เงินสดจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง
 - (1) แหล่งที่มาของเงินสด (เพิ่มขึ้น)
 - ๑ เงินสดได้จากการดำเนินงาน หมายถึง กำไรสุทธิของกิจการ
 - ๑ เงินสดได้จากสินทรัพย์หมุนเวียนอื่นๆ ลดลง
 - ๑ เงินสดได้จากการขายสินทรัพย์ถาวรและสินทรัพย์อื่นๆ
 - ๑ เงินสดได้จากหนี้สินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น
 - ๑ เงินสดได้จากหนี้สินระยะยาวและหนี้สินอื่นเพิ่มขึ้น
 - ๑ เงินสดได้จากส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้น
 - (2) แหล่งใช้ไปของเงินสด (ลดลง)
 - ๑ เงินสดใช้ไปจากการดำเนินงาน หมายถึง ขาดทุนสุทธิของกิจการ
 - ๑ เงินสดใช้ไปจากสินทรัพย์หมุนเวียนอื่นๆ เพิ่มขึ้น
 - ๑ เงินสดใช้ไปจากการซื้อสินทรัพย์ถาวรและสินทรัพย์อื่น
 - ๑ เงินสดใช้ไปจากหนี้สินหมุนเวียนลดลง
 - ๑ เงินสดใช้ไปจากการชำระหนี้สินระยะยาว หรือหนี้สินอื่นลดลง
 - ๑ เงินสดใช้ไปจากส่วนของเจ้าของลดลง

ตัวอย่าง

บริษัท ปิ่นมณี จำกัด

งบดุล

ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2539 และ 2540

สินทรัพย์	2539	2540
เงินสด		16,205
เงินลงทุนชั่วคราว		10,500
ลูกหนี้		23,615
สินค้าคงเหลือ		25,685
ค่าใช้จ่ายจ่ายล่วงหน้า		1,120
ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ (สุทธิ)		24,250
รวมสินทรัพย์ทั้งสิ้น		101,375
หนี้สินทรัพย์และส่วนของผู้ถือหุ้น		
เงินกู้ธนาคาร (ชำระภายใน 50 วัน)		15,000
เจ้าหนี้		23,810
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ค้างจ่าย		4,240
ตั๋วเงินจ่าย (ครบกำหนด 1 ม.ค. 2543)		-
หุ้นสามัญ		30,000
กำไรสะสม		28,325
รวมหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น		101,375

ข้อมูลเพิ่มเติมมีดังนี้

1. ในระหว่างปี 2540 ขายสินทรัพย์ถาวรส่วนหนึ่ง ราคาทุน 10,200 บาท มีค่าเสื่อมราคาสะสม 7,400 บาท
2. ค่าใช้จ่ายดำเนินงานในงบกำไรขาดทุนรวมค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ถาวร จำนวน 4,250 บาท
3. ในระหว่างปี 2540 จ่ายเงินปันผลเป็นเงินสด 7,500 บาท

บริษัท ปิ่นมณี จำกัด
งบกำไรขาดทุน
สำหรับงวด 1 ปี สิ้นสุด 31 ธันวาคม 2540

ขายสุทธิ	232,700
ต้นทุนขาย	136,600
กำไรขั้นต้น	96,100
ค่าใช้จ่ายดำเนินงาน	60,700
กำไรสุทธิจากการดำเนินงาน	35,400
ขาดทุนสุทธิจากการขายสินทรัพย์ถาวร	2,550
กำไรสุทธิก่อนหักดอกเบี้ย	32,850
ดอกเบี้ยจ่าย	550
กำไรสุทธิก่อนภาษีเงินได้	32,300
ภาษีเงินได้	12,150
กำไรสุทธิ	20,150

การคำนวณ

(1) รายการที่ทำให้เงินสดเพิ่มและเงินสดลด ซึ่งเกี่ยวข้องกับสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนในงบนี้สามารถคำนวณได้ดังนี้

<u>สินทรัพย์หมุนเวียน(ยกเว้นเงินสด)</u>	<u>2539</u>	<u>2540</u>	<u>เพิ่มขึ้น</u>	<u>ลดลง</u>
เงินลงทุนชั่วคราว	10,500	17,310	6,810	
ลูกหนี้	23,615	25,710	2,095	
สินค้าคงเหลือ	25,685	26,930	1,245	
ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า	1,120	1,675	555	
<u>หนี้สินหมุนเวียน</u>				
เงินกู้ธนาคาร (อายุ 50 วัน)	15,000	12,500	2,500	
เจ้าหนี้	23,810	23,420	390	
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ค้างจ่าย	4,240	4,365		125

สินทรัพย์หมุนเวียนเพิ่มขึ้น = $6,810 + 2,095 + 1,245 + 555 = 10,705$ บาท

สินทรัพย์หมุนเวียนลดลง = 0 บาท

หนี้สินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น = 125 บาท

หนี้สินหมุนเวียนลดลง = $2,500 + 390 = 2,890$ บาท

(2) รายการที่เกี่ยวข้องอื่นซึ่งแสดงในแหล่งที่มาและแหล่งใช้ไปของเงินสดจะคำนวณเหมือนกับการคำนวณหาแหล่งที่มาและแหล่งใช้ไปของเงินทุนหมุนเวียน สาเหตุที่คำนวณเหมือนกัน เพราะการคำนวณกำไรสุทธิหรือแหล่งที่มาและแหล่งใช้ไปของเงินทุนหมุนเวียนจะคำนวณหาเงินทุนหมุนเวียนที่เปลี่ยนแปลงในรูปเงินสด

บริษัท ปิ่นมณี จำกัด
งบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินตามเกณฑ์เงินสด
สำหรับงวด 1 ปี สิ้นสุด 31 ธันวาคม 2540

แหล่งที่มาของเงินสด

จากการดำเนินงาน :

กำไรสุทธิ		20,150	
<u>บวก</u> ค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ถาวร	4,250		
ขาดทุนจากการขายสินทรัพย์ถาวร	2,250	6,800	26,950
<u>บวก</u> รายการที่ทำให้เงินสดเพิ่ม :			
สินทรัพย์หมุนเวียนลด		-	
หนี้สินหมุนเวียนเพิ่ม		125	125
			<u>27,075</u>
<u>หัก</u> รายการที่ทำให้เงินสดลด :			
สินทรัพย์หมุนเวียนเพิ่ม		10,705	
หนี้สินหมุนเวียนลด		2,890	13,595
			<u>13,480</u>

จากแหล่งอื่น :

ขายสินทรัพย์ถาวร	250		
กู้เงินระยะยาว (ออกตั๋วเงินจ่าย)	20,000	20,250	33,730

แหล่งใช้ไปของเงินสด

ซื้อสินทรัพย์ถาวร	24,500		
จ่ายเงินปันผลเป็นเงินสด	7,500	32,000	
เงินสดเพิ่มขึ้น			<u><u>1,730</u></u>

9.1.3 งบกระแสเงินสด (Statement of Cash Flow) หมายถึง งบการเงินหรือรายงานทางการเงินที่แสดงถึงเงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสดที่ได้รับเข้ามาและที่จ่ายออกไปของกิจการ โดยจะจำแนกกระแสเงินสดที่เกิดขึ้นในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชี เป็นเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานจากกิจกรรมลงทุนและจากกิจกรรมการจัดหาเงิน

ประเภทของรายการในงบดุล ประกอบด้วย

๑ รายการเงินสด (Cash Items) ได้แก่ เงินสด, เงินฝากธนาคาร

๑ รายการที่ไม่ใช่เงินสด (Non-Cash Items) ได้แก่ ทุกรายการในงบดุล ยกเว้นเงินสดและเงินฝากธนาคาร

1) แหล่งที่มาและแหล่งที่ใช้ไปของเงินสด เงินทุนในความหมายของเงินสดโดยทั่วไป รายการค้าของกิจการมักจะเกี่ยวข้องกับเงินสดเสมอ เช่น การขายสินค้า การซื้อสินค้า การเพิ่มทุน การรับชำระหนี้ และการจ่ายชำระหนี้ เป็นต้น อาจสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของรายการที่ไม่ใช่เงินสด จะเป็นสาเหตุทำให้เงินสดของกิจการเพิ่มขึ้นหรือลดลง เช่น

๑ รายการลูกหนี้มียอดลดลง มีผลทำให้กิจการได้เงินสด

๑ รายการหนี้สินระยะยาวเพิ่มขึ้น มีผลทำให้กิจการได้เงินสด

๑ รายการสินทรัพย์ถาวรเพิ่มขึ้น มีผลทำให้กิจการได้เงินสด

2) เงินสดได้มาและเงินสดใช้ไป

เงินสดได้มา	เงินสดใช้ไป
1. จากการดำเนินงาน - กำไรสุทธิที่คำนวณตามเกณฑ์เงินสด	1. จ่ายเงินปันผล
2. ขายสินทรัพย์	2. ซื้อสินทรัพย์
3. เพิ่มหนี้สิน (กู้ยืม)	3. จ่ายชำระหนี้
4. เพิ่มทุน	4. ลดทุน

3) วิธีทำงบกระแสเงินสด

(1) เปรียบเทียบงบดุล 2 งวด แล้วคำนวณเงินสดที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง

(2) คำนวณเงินสดได้จากการดำเนินงาน โดยปรับปรุงงบกำไรขาดทุนในทุกรายการแสดงจำนวนเงินสดที่ได้รับหรือจ่ายจริงเท่านั้น

(3) พิจารณารายการที่ไม่ใช่เงินสดในงบดุลทุกรายการว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้เงินสดของกิจการเพิ่มขึ้นหรือลดลงเป็นจำนวนเท่าใด

(4) พิจารณามายเหตุประกอบงบการเงิน เพื่อดูว่ารายการเหล่านั้นมีผลกระทบเงินสดเป็นจำนวนเงินเท่าใด

(5) ถ้าทำงบกระแสเงินสดโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เงินสดได้มาและเงินสดใช้ไปผลต่างของเงินสดได้มากับเงินสดใช้ไปต้องเท่ากับเงินสดที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามที่คำนวณได้ในข้อ 1 นั้นเอง

ตัวอย่าง

บริษัท สินค้าไทย จำกัด
งบดุลเปรียบเทียบ
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2545 และ 2546

สินทรัพย์	2545	2546	เพิ่มขึ้น(ลดลง)
เงินสด	40,000	30,000	(10,000)
ลูกหนี้20,000	60,000	40,000	
สินค้าคงเหลือ	30,000	80,000	50,000
เงินลงทุนระยะยาว	60,000	50,000	(10,000)
อุปกรณ์สำนักงาน	100,000	150,000	50,000
ค่าเสื่อมราคาสะสม	(30,000)	(40,000)	10,000
รวม	220,000	330,000	
หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น			
เจ้าหนี้การค้า	10,000	40,000	30,000
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย	6,000	16,000	10,000
เงินกู้ระยะยาว	40,000	60,000	20,000
ทุนเรือนหุ้น	100,000	130,000	30,000
กำไรสะสม	64,000	84,000	
รวม	220,000	330,000	

หมายเหตุ :- ในปี 2546 ได้จ่ายเงินปันผล 30,000 บาท

บริษัท สินค้าไทย จำกัด
งบกำไรขาดทุน
สำหรับปีสิ้นสุด 31 ธันวาคม 2546

ขาย		500,000
หัก ค่าใช้จ่าย :-		
ต้นทุนขาย	300,000	
เงินเดือน	80,000	
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์สำนักงาน	10,000	
ค่าไฟฟ้า	30,000	
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	10,000	
ค่าภาษีเงินได้	20,000	450,000
กำไรสุทธิ		50,000

การคำนวณ

(1) เงินสดคงเหลือปลายปี 2546 ลดลงจำนวน 10,000 บาท

(2) เงินสดจากการดำเนินงานหาได้จาก :-

ขายสด		460,000	
ซื้อสด		<u>320,000</u>	
คงเหลือ		140,000	
หัก ค่าใช้จ่าย			
- เงินเดือน	80,000		
- ค่าไฟฟ้า	20,000		
- ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	10,000		
- ค่าภาษีเงินได้	<u>20,000</u>	<u>130,000</u>	
ดังนั้น เงินสดได้จากการดำเนินงาน			<u>10,000</u>

(3) ในงบดุลมีรายการที่ไม่ใช่เงินสด แต่ยอดคงเหลือมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ :-

ก. เงินลงทุนระยะยาวลดลง	10,000 บาท
ข. อุปกรณ์สำนักงานเพิ่มขึ้น	50,000 บาท
ค. เงินกู้ระยะยาวเพิ่มขึ้น	20,000 บาท
ง. ทุนเรือนหุ้นเพิ่มขึ้น	30,000 บาท

(4) รายการจ่ายเงินปันผล 30,000 บาท เป็นแหล่งใช้ไปของเงินสด

(5) การคำนวณยอดซื้อในปี 2546 จากข้อมูลในงบดุลและงบกำไรขาดทุน

(6) เงินสดที่จ่ายซื้อ (ทั้งปี) = เจ้าหนี้ (ตัวจ่าย) ต้นงวด + ซื้อสุทธิ - เจ้าหนี้ (ตัวจ่าย) ปลายงวด

(7) เงินสดรับจากการขาย (ต้นปี) = ลูกหนี้ (ตัวรับ) ต้นงวด + ขายสุทธิ-ลูกหนี้ (ตัวรับ) ปลายงวด

บริษัท สินค้าไทย จำกัด

งบกระแสเงินสด

สำหรับปีสิ้นสุด 31 ธันวาคม 2546

เงินสดได้มา

จากการดำเนินงาน	10,000	
ขายเงินลงทุนระยะยาว	10,000	
เงินกู้ระยะยาว	20,000	
เพิ่มทุน	<u>30,000</u>	
รวม		<u>70,000</u>

เงินสดใช้ไป

จ่ายเงินปันผล	30,000	
ซื้ออุปกรณ์สำนักงาน	<u>50,000</u>	<u>80,000</u>
เงินสดลดลง		<u>(10,000)</u>